

INSTITUTIONEN FÖR KULTURVETENSKAPER

SEXUELLA GRÅZONER INOM HETEROSEXUELLA PRAKTIKER

**EN STUDIE AV KVINNORS UPPLEVELSER AV GRÄNSLANDET MELLAN SEXUELLT SAMTYCKE OCH
ICKE-SAMTYCKE**

Hanna Edblom & Isabella Folkesson

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Kandidatuppsats i Kulturvetenskap
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	VT 2021
Handledare:	Eva Zetterman
Examinator:	Andreas Nordin

ABSTRACT

Titel: Sexuella gråzoner inom heterosexuella praktiker: En studie av kvinnors upplevelser av gränslandet mellan sexuellt samtycke och icke-samtycke

Författare: Hanna Edblom & Isabella Folkesson

Termin och år: Vårterminen 2021

Institution: Kulturvetenskaper

Handledare: Eva Zetterman

Examinator: Andreas Nordin

Nyckelord: Sexuella gråzoner, sexuellt samtycke, samtyckesbaserat oönskat sex, sexuella skript, heterosexualitet

The aim of this thesis is to examine how sexual consent is constructed, understood and practised within heterosexual structures. Through interviews with six women and three professionals within the organisation RFSU, this thesis explores how social and cultural values and expectations play a vital role in the construction of sexual consent and sexual grey areas. Based on feminist theories about sexuality and a social constructivist approach, our empirical material has been analyzed on the basis of selected parts of John H. Gagnon and William Simon's sexual script theory, Charity Wilkinson's theoretical view of the concept of unwanted sex and Shantee Foster's studies about consensual unwanted sex. In the analysis of our material, we have noticed a discrepancy between the understanding of sexual consent and the communication and practice of the same. The results show that heterosexual scripts along with a heteropatriarchal system makes it difficult for women to act fully autonomously in sexual situations.

Keywords: Sexual grey areas, sexual consent, consensual unwanted sex, sexual script theory, heterosexuality

TACK TILL

Vi vill tacka vår handledare Eva Zetterman för den handledning hon har gett oss under arbetsprocessen och de yrkesverksamma personerna inom RFSU som gett oss en inblick i deras erfarenheter kring vårt uppsatsämne. Men främst vill vi tacka de sex personer som genom att modigt dela med sig av personliga upplevelser och tankar gjorde det möjligt för oss att genomföra denna studie.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	1
1.1 INTRODUKTION	1
1.2 HISTORISK BAKGRUND	2
1.2.1. #prataomdet	2
1.2.2. #metoo	2
1.2.3. Vägen fram till en samtyckesbaserad sexualbrottslagstiftning	2
1.2.4. En sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet	3
1.3 SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH AVGRÄNSNINGAR	4
1.4 TIDIGARE FORSKNING	5
1.5 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	7
1.5.1. Sexualitet som en social konstruktion inom ett heteropatriarkalt system	7
1.5.2. Sexual script theory	9
1.5.3. Consensual unwanted sex	10
1.6 METOD OCH MATERIAL	12
1.6.1 Intervjuer och urval	12
1.6.2 Presentation av informanter	13
1.6.3 Analys av material	14
1.7 ETISKA HÄNSYNSTAGANDEN	15
2. Resultatredovisning och analys	17
2.1. Normer och föreställningar kopplat till sex och sexualitet	17
2.1.1 Synen på sex och normer kring sexuell aktivitet	17
2.1.2 Den sexuella kroppen	19
2.2. Normer och föreställningar kopplat till heterosexualitet och heterosex	20
2.2.1. Heterosexuella praktiker	20
2.2.2. Män som handlande subjekt och kvinnor som passiva objekt	22
2.3 Kommunikerandet och praktiserandet av sexuellt samtycke	23
2.3.1. Sexuell kommunikation	23
2.3.2. Förståelsen av sexuellt samtycke i relation till samtyckeslagen	27
2.3.3. Att tolka sexuellt samtycke	29
2.4 Viljans komplexitet	32
2.4.1. Tjatsex och rädslan för övergrepp	32
2.4.2. Orsaker till samtyckesbaserat oönskat sex	34
2.5 Sexuella gråzoner	35
2.5.1 Bristfällig kommunikation / bristfällig respekt inför den andras vilja	36
2.5.2 Sexuell vägran	38
2.5.3 Gråzonens avsaknad av en tydlig definition	39

3. Slutdiskussion	41
3.1 För vidare forskning	44
4. Källförteckning	45
4.1 Litteratur och tryckta källor	45
4.2 Offentligt tryck	46
4.3 Otryckta källor	47
5. Bilagor	48
5.1. Bilaga 1. Intervjuguide till privatpersoner	48
5.2. Bilaga 2. Intervjuguide till yrkesverksamma	53
5.3. Bilaga 3. Övergripande teman	57
5.4. Bilaga 4. Presentation av informanter	58

1. INLEDNING

1.1 INTRODUKTION

Sexual behaviour is social behaviour: though it may appear to be a private matter, something uniquely personal, each sexual relationship is structured by the cultural values of the society in which it takes place (Jackson, 1978:37).

Det skriver Stevi Jackson, författare och professor i genusvetenskap, i en artikel i den vetenskapliga tidskriften *Women's Studies International Forum*. Jacksons uppfattning är att sexuella interaktioner formas av samhällets sociala strukturer och kulturella föreställningar i lika hög utsträckning som alla andra sociala interaktioner. Detta var något vi själva började fundera över hösten 2019 då vi båda läste grundkursen i Genusvetenskap vid Göteborgs Universitet. Ett begrepp som vi fastnade för under denna kurs var *sexuella gråzoner*. Vi förundrades över svårigheterna att tala om och förhålla sig till upplevelser i gråzonen mellan sex och övergrepp och började reflektera över vilka normer, ideal och förväntningar som kopplas till sex idag och hur dessa smälts samman och sätter ramar för hur sex ”ska gå till”. Vidare började vi fundera kring om konventionella föreställningar om sex och manlig och kvinnlig sexualitet påverkar hur människor kommunicerar och praktiserar samtycke i sexuella situationer och vad det kan innebära för individers förhållningssätt till sig själva och andra.

Hur kommer det sig att övergrepp ibland kan förklaras i termer av missförstånd eller dåligt sex? Kulturella uppfattningar av våldtäkt och cementerade bilder av offer och förövare som två dikotoma positioner skapar ett tydligt språkbruk kring sexuella övergrepp och gör att situationer som inte passar in i mallen inte ges samma utrymme i det offentliga samtalet. Vi ser inte sex som något essentialistiskt, utan menar att uppfattningen om vad som är sex konstrueras socialt och således är föränderligt. En sexuell akt är enligt oss inte frikopplad från de sociala normer, maktordningar och patriarkala strukturer som i övrigt genomsyrar vårt samhälle. Frågan om graden av frivillighet och valfrihet i sexuella situationer är därmed - åtminstone på ett strukturellt plan - tämligen komplex. Med bakgrund av detta vill vi undersöka hur samtycke i sexuella situationer idag kan förstås, kommuniceras och praktiseras samt hur gråzoner mellan samtycke och avsaknad av samtycke kan uppstå och hanteras. Vi

hoppas att denna studie kan bidra till en öppenhet och en vilja att diskutera sexuella gråzoner för att vidare belysa den komplexitet som ryms inom sexuella samspel.

1.2 HISTORISK BAKGRUND

1.2.1. #PRATAOMDET

I december år 2010 skapade författaren och journalisten Johanna Koljonen en diskussionstråd på Twitter med rubriken ”Prata om det” under vilken hon delade med sig av ett självupplevt sexuellt övergrepp i syfte att belysa svårigheterna kring att prata om sex som sker i gråzonen mellan frivillighet och övergrepp. Koljonen ville lyfta hur vi präglas av kulturella idéer om hur ett övergrepp ”går till” och mildra de skam- och skuld känslor som är vanliga hos offer för sexuellt våld. Under hashtaggen #prataomdet började fler personer träda fram och berätta om egna erfarenheter av sexuella trakasserier eller sexuella situationer där de fått sina gränser överträdna – eller gått över någon annans gräns.

1.2.2. #METOO

En annan hashtag som gett upphov till en omfattande samhällsdiskussion, inte bara i Sverige utan över hela världen, är #metoo. Begreppet myntades redan år 2006 av den amerikanska medborgarrättsaktivisten Tarana Burke, men blev allmänt känt först i oktober 2017 när den amerikanska skådespelerskan Alyssa Milano uppmanade människor att berätta om sina erfarenheter av sexuella trakasserier i sociala medier under hashtaggen #metoo. Medan #prataomdet fokuserade på sexuella gråzoner och svårigheter att anmäla eller berätta om sexuella händelser som inte stämde in på dåtidens juridiska definition av våldtäkt handlade #metoo om att visa hur utbrett det är att (framförallt som kvinna) bli utsatt för sexuella trakasserier och ofredanden.

1.2.3. VÄGEN FRAM TILL EN SAMTYCKESBASERAD SEXUALBROTTLAGSTIFTNING

Sedan tidigt 2000-tal har flera utredningar och ändringar av den svenska sexualbrottslagstiftningen gjorts och frågan om ett införande av en samtyckeslagstiftning har berörts flertalet gånger. År 2005 genomfördes en omfattande reform av

sexualbrottslagstiftningen i syfte att ”öka skyddet mot sexuella kränkningar och att ytterligare förstärka den sexuella integriteten och självbestämmanderätten” (Prop. 2004/05:45).

Lagförändringarna innebar bland annat att fler gärningar skulle bedömas som våldtäkt, till exempel genom att kravet på tvång sattes lägre och genom att de allvarligaste fallen av sexuellt utnyttjande också skulle ingå i våldtäktsbestämmelsen. Den 17 juli 2008 beslutade regeringen att en kommitté skulle tillkallas för att utvärdera tillämpningen av 2005 års reform av sexualbrottslagstiftningen. I samma uppdrag ingick bland annat att utreda huruvida kravet på tvång, våld och hot i våldtäktsbestämmelsen borde bytas ut mot ett krav om bristande samtycke. Kommitténs utredning resulterade i ett betänkande, *Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag* (SOU 2010:71), som lades fram i oktober 2010. Kommittén ansåg inte att en ren samtyckesreglering, alltså en reglering där bristande samtycke är det grundläggande och enda brottsrekvisitet, borde införas utan föreslog istället en komplettering av rådande lagstiftning. Med grund i 2008 års utredning utvidgades våldtäktsbestämmelsen 2013 genom att begreppet ”hjälpöst tillstånd” ersattes av det något bredare begreppet ”särskilt utsatt situation” samt att begreppet ”allvarlig rädsla” infördes, vilket innebar att även de situationer där offer reagerar med passivitet skulle omfattas av våldtäktsbrottet (Prop. 2012/13:111). I augusti 2014 beslutade regeringen om en ny utredning av den aktuella våldtäktslagstiftningen och tillsatte en särskild sexualbrottskommitté vars arbete resulterade i betänkandet *Ett starkare skydd för den sexuella integriteten* som lades fram i oktober 2016 (SOU 2016:60). I denna föreslås, till skillnad från tidigare utredningar, ett införande av en samtyckeslagstiftning.

1.2.4. EN SEXUALBROTTSLAGSTIFTNING BYGGD PÅ FRIVILLIGHET

I december 2017 föreslog regeringen en ny sexualbrottslagstiftning som bygger på samtycke, vilken antogs av riksdagen och trädde i kraft den 1 juli 2018. Lagen var utarbetad av 2014 års sexualbrottskommitté som ansåg att det fanns brister i den tidigare lagstiftningen. För att dömas för våldtäkt enligt tidigare lagstiftning krävdes att den sexuella handlingen var en följd av våld, hot eller att gärningspersonen utnyttjat offrets särskilt utsatta situation, men från och med den första juli 2018 är det enligt svensk lag förbjudet att ha sex med en person som inte frivilligt väljer att delta. Det är alltså frivilligheten, istället för hot, våld eller utsatthet, som avgör om det är ett övergrepp i lagens mening. Förutom att gränsen för straffbar gärning ska

gå vid om deltagandet i en sexuell aktivitet är frivilligt eller inte infördes även ett särskilt oaktsamhetsansvar för de gärningar som utgör våldtäkt och sexuellt övergrepp.

Oaktsamhetsansvaret innebär att det inte är avgörande ifall en person hade för avsikt att utföra en brottslig handling för att kunna dömas till straffansvar. En person kan således dömas för att inte ha tagit reda på eller förstått huruvida en sexuell handling var frivillig eller inte (Prop. 2017/18:177). Den nya sexualbrottslagstiftningen brukar i den allmänna debatten benämnas som en samtyckeslagstiftning, eller endast som samtyckeslagen. Begreppet ”samtycke” förekommer dock inte i den nya sexualbrottslagstiftningen, utan istället är det begreppet ”frivillighet” som används. Anledningen till detta är att begreppet samtycke redan används i Brottsbalken, och att begreppets definition i det sammanhanget inte överensstämmer med den innebörd som åsyftas i de nya bestämmelserna om sexualbrott (SOU 2016:60). Det finns ingen juridisk definition av vad ett frivilligt deltagande är utan det är upp till rättstillämpningen att bedöma huruvida ett frivilligt deltagande har funnits i det enskilda fallet. Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte ska det särskilt beaktas om frivilligheten har kommit till uttryck genom ord, handling eller på annat sätt. Detta ökar förutsebarheten beträffande vilket deltagande som inte kan anses vara frivilligt (Prop. 2017/18:177).

1.3 SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH AVGRÄNSNINGAR

Syftet med denna uppsats är att undersöka gråzoner mellan sexuellt samtycke och avsaknad av samtycke i heterosexuella situationer och praktiker. Genom kvalitativa intervjuer med sex privatpersoner som identifierar sig som kvinnor samt tre yrkesverksamma personer inom RFSU vill vi undersöka hur samtycke i sexuella situationer kan förstås, kommuniceras och praktiseras samt om, och i så fall hur, olika sätt att förstå och praktisera sexuellt samtycke påverkas av normer, förväntningar och föreställningar kopplade till sex och sexualitet.

Frågeställningar för detta blir följande:

- På vilka sätt upplever våra informanter att normer, förväntningar och föreställningar kopplade till sexuella praktiker och heterosexualitet påverkar deras sätt att förstå,

kommunicera och praktisera samtycke i sexuella situationer?

- Vilka faktorer upplever våra informanter som betydelsefulla gällande hur de kommunicerar och praktiserar samtycke i sexuella situationer?
- På vilka sätt diskuterar våra informanter upplevelser av gråzoner kring samtycke i sexuella situationer?

Vi är medvetna om att sexuella gråzoner kan uppstå i alla typer av relationer men har i denna uppsats valt att rikta in oss på heterosexuella praktiker då vår teoretiska utgångspunkt är att den heterosexuella institutionen bygger på en makthierarki mellan könen som struktureras av manlig överordning och kvinnlig underordning. Vi menar att sociala konstruktioner av heterosexualitet och genus konstituerar varandra ömsesidigt och ligger till grund för en betydande del av den problematik inom sexuella gråzoner som vi i uppsatsen har för avsikt att analysera. Denna problematik går att undersöka utifrån såväl ett kvinnligt som ett manligt perspektiv men då vi är intresserade av hur sociala normer och maktstrukturer påverkar hur människor praktiserar sexuellt samtycke och tänker oss att anpassning ofta ligger närmare till hands för en person i hierarkiskt underläge blev kvinnors perspektiv vår naturliga ingång.

1.4 TIDIGARE FORSKNING

Förståelsen och praktiserandet av sexuellt samtycke eller gråzoner av samtycke i sexuella situationer är ett forskningsområde under utveckling och ett ämne som genom åren har fått stor uppmärksamhet. Dock finns det fortfarande betydligt fler studier som på olika sätt berör ämnen såsom sexualitet, normer och föreställningar gällande manlig och kvinnlig sexualitet, våldtäkt och sexuella övergrepp. Vår genomgång av tidigare forskning innehåller dels studier som berör sexuella samtycken och samtyckeslagen, dels närliggande ämnen som vi på olika sätt anser är relevanta för vårt arbete.

I sin magisteruppsats *Den sexuella gråzonen: En studie om sexuella berättelser från ett gränsland utan språk* (2012) undersöker Kristin Blom gråzonen mellan en negativ sexuell upplevelse och våldtäkt utifrån faktorer såsom identitet, relationer, föreställningar kring kön och sexuella skript. Uppsatsen är baserad på 53 berättelser som publicerats på internetsajten

Prata om det. Blom redogör för hur offer och förövare tenderar att framställas på ett stereotypiskt sätt och hur dikotomin mellan dessa två positioner kan göra det svårt att identifiera sig som ett offer eller förövare samt bidra till att dölja de strukturer som föreligger inom sexuella praktiker.

Sociologen Stina Jeffners doktorsavhandling *”Liksom våldtäkt typ...”: Om betydelsen av kön och heterosexualitet för ungdomars förståelse av våldtäkt* från 1997 behandlar skolungdomars syn på våldtäkt. Genom en enkätundersökning och samtalsintervjuer med ungdomar i grundskolans nionde klass undersöker Jeffner hur sina informanternas förståelse av våldtäkt påverkas av kulturella föreställningar om kön och heterosexualitet. Jeffners studie visar att det finns ett förhandlingsutrymme där olika faktorer (såsom alkoholpåverkan, kärlek eller offrets rykte) spelar in i huruvida en händelse uppfattas som våldtäkt eller inte. Jeffner uppmärksammar en diskrepans mellan informanternas principiella förståelse av våldtäkt och deras förhållningssätt till olika förmildrande omständigheter som kan göra en våldtäkt till en mer eller mindre accepterad handling. Föreställningar om våldtäkt som den yttersta förnedringen eller det värsta en person kan utsättas för leder till att personer som blivit utsatta för ett sexuellt övergrepp är benägna att omtolka det de varit med om. Detta kallar Jeffner för *våldtäktens symbolfunktion*. Att våldtäkt tolkas som ”extremt” gör att obehagliga sexuella situationer som sker i ett mer ”normalt” sammanhang blir svåra att tala om. Jeffner menar att våldtäktens symbolfunktion leder till att de kulturella koderna för ”vanligt” (heterosexuellt) sex inte ifrågasätts (Jeffner, 1998:294).

I sin bok *Samtyckesdynamiker: Sex, våldtäkt och gråzonen däremellan* (2020) redogör Lena Gunnarsson för sin genusvetenskapliga undersökning av mellanmänniska och samhälleliga processer kopplade till sexuellt samtycke. En av bokens utgångspunkter är att det finns situationer där det inte alltid är tydligt var gränserna går mellan samtycke och avsaknad av samtycke, så kallade ”gråzoner”. Studien är baserad på intervjuer med tio kvinnor och tio män med olika sexuella läggningar i åldrarna 18-75 år. Gunnarsson använder sig av intervjumaterialet för att utforska de processer när två eller fler personer kommer fram till *att* och *hur* de ska eller inte ska ha sex. I boken behandlas ämnen som viljans komplexitet, kön och makt, mäns samtycke samt kopplingen mellan heteronormativt sex och våld. Gunnarsson

tar i boken upp flera av de teman som vi under arbetets gång kommer gå in på och vi kommer därför hänvisa till denna studie i vår analys.

Folkhälsomyndighetens rapport *Ett spektrum av sexuella samtycken. En intervjustudie om samtycke hos sexuellt aktiva vuxna* från 2020 är baserad på en kvalitativ intervjustudie med 31 sexuellt aktiva personer mellan åldrarna 23–61, där de flesta identifierar sig som heterosexuella. Rapporten har som syfte att undersöka hur sexuellt samtycke förstås, praktiseras och upplevs i sexuella relationer bland vuxna i Sverige idag. Rapporten belyser genom analysen av intervjuerna att hur samtycke förstås och uttrycks är beroende av situation, relation och föreställningar om kvinnlig och manlig sexualitet. Resultatet visar även att sexuellt samtycke är föränderligt, både över tid och i den sexuella situationen (Folkhälsomyndigheten, 2020).

1.5 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Denna studie tar sin utgångspunkt i två feministiska teoretikers socialkonstruktivistiska syn på sexualitet, sexuell skriptteori samt teoretiseringen av samtyckesbaserat önskat sex. Att vi utgår från ett feministiskt och socialkonstruktivistiskt perspektiv innebär bland annat att vi ser kön och makt som historiskt, kulturellt och strukturellt förknippade med varandra och att vi inte betraktar identiteter eller sociala kategorier som statiska entiteter utan snarare som flytande processer i ständig förändring.

1.5.1. SEXUALITET SOM EN SOCIAL KONSTRUKTION INOM ETT HETEROPATRIARKALT SYSTEM

Den materialistiska feministen Stevi Jackson menar att sexualitet bör förstås som ett socialt fenomen beroende av sin historiska och kulturella kontext och argumenterar för att sexualitet inte existerar utanför de sociala konstruktioner och maktrelationer som i övrigt genomsyrar vårt samhälle, vilket gör det omöjligt att blottlägga en “naturlig” sexualitet. Enligt Jackson är sexualitet socialt konstruerad genom diskurser som bland annat används för att bestämma vad som är sexuellt, separera det “perversa” från det “normala” och fixera lämpliga maskulina och feminina former av sexualitet. Mycket av Jacksons forskning är ett teoretiserande av hennes egna upplevelser av att vara en heterosexuell kvinna och fokuserar på det täta samspelet

mellan genus och sexualitet. Eftersom det är de hierarkiskt fixerade kategorierna man och kvinna som utgör grunden för heterosexualitet menar hon att alla heterosexuella relationer i någon mån påverkas av detta maktförhållande. Då Jackson utgår från ett materialistiskt perspektiv analyserar hon inte endast heterosexualitet utifrån sexuella begär och praktiker utan menar att heterosexualitet måste förstås i förhållande till andra sociala institutioner, relationer och praktiker som också utgörs av en könsmaktsordning (Jackson, 1999:4). I sin bok *Heterosexuality in Question* (1999) gör Jackson en kartläggning över utvecklingen av feministisk och sociologisk teori kring sexualitet och framväxten av en radikal kritik av heterosexualitet. Hon anser att en effektiv kritik av heterosexualitet måste innehålla två nyckelelement. Det första är en kritik av heteronormativitet, alltså heterosexualitetens normativa status. Det andra är en kritik av det som ibland kallas *heteropatriarkat*, som är ett begrepp som används för att belysa hur heterosexualitet bygger på en makthierarki mellan könen som systematiskt överordnar män och underordnar kvinnor. Jackson menar att varje kritisk ansats till heterosexualitet bör vara uppmärksam på heterosexualitetens sammankoppling med kön och genus, både som uppdelning och hierarki (Jackson, 1999:163).

Radikalfeministen och statsvetaren Catharine MacKinnons teorier kring kön, sexualitet och makt har haft stor genomslagskraft inom feministisk teoribildning kring sexualitet.

MacKinnon menar att konstruerandet av män och kvinnor som varandras motpoler - så kallad könsdikotomisering - blir avgörande för bilden av heterosexualitet som "naturlig" och att denna heterosexualitet erotiserar och naturliggör mäns överordning och kvinnors underordning. Det som definierar maskulinitet i förhållande till heterosexualitet är enligt MacKinnon *erotisering av dominans*, medan *erotisering av underordning* är det som definierar femininitet. Kvinnors sexualitet är därmed enligt MacKinnon helt och hållet beroende av deras position som sexuella objekt för män. MacKinnon menar att denna objektifiering inte endast opererar utifrån utan även internaliseras i oss - kvinnor *blir* de objekt som den manliga maktordningen gör dem till - vilket leder till ett begränsande av kvinnors autonomi såväl utifrån som inifrån de själva (MacKinnon, 1989:130). Stevi Jackson har också ett kritiskt förhållningssätt till heterosexuella praktiker, även om hennes resonemang inte är lika deterministiskt som Catharine MacKinnons. Jackson menar att penetrationsnormen utgör en manligt definierad syn på sexualitet och prioriterar manlig orgasm medan sexuella praktiker som fokuserar på kvinnlig orgasm och njutning får en betydligt lägre status och avfärdas som "förspel" (Jackson, 1999:11). Kritiken av

heterosexualitet spelar även en betydande roll i kritiken av olika sexuella aktiviteter som återskapar mönster av dominans och underordning, såsom BDSM. Eftersom vi lär oss att vara sexuella i ett samhälle där "riktigt sex" framförallt är en heterosexuell akt och vanligtvis utgörs av ett aktivt subjekt och ett passivt objekt menar Jackson att denna kulturella uppdelning mellan en dominerande part och en underordnad part nästlar sig in i våra sexliv och formar våra sexuella begär (Jackson, 1999:18). Jackson är dock inte av uppfattningen att varje individuell heterosexuell praktik nödvändigtvis reproducerar en heteronormativitet och ett patriarkalt system, utan menar att det är viktigt att skilja mellan övergripande maktstrukturer och enskilda sexuella praktiker, även om dessa inte går att skilja åt på ett empiriskt plan (Jackson, 1999:133).

1.5.2. SEXUAL SCRIPT THEORY

Vi kommer i vår analys använda oss av *sexuell skriptteori* som är framtagen av William Simon och John H. Gagnon och först beskrivs i boken *Sexual Conduct: The Social Sources of Human Sexuality* (1973). Vi har dock främst använt oss deras artikel, "Sexual Scripts: Permanence and Change" (1986), där de sammanfattar sin teori om sexuella skript och redovisar för en socialkonstruktivistisk förståelse av mänsklig sexualitet. Simon och Gagnon förnekar inte sexualitet som en biologisk del av människan men pekar däremot på att samhällsliga och kulturella aspekter är med och formar hur sexualitet upplevs och praktiseras samt vad människor uppfattar som naturligt i sexuella situationer. De menar att sexuella skript, som kan beskrivas som internaliserade samhällsliga konventioner, formar hur vi betraktar och praktiserar sexualitet. Heterosexuella skript skapar bland annat förväntningar på ordningsföljden av sexuella handlingar och hur kvinnor och män förväntas förhålla sig till varandra under sex. De sexuella skripten fungerar som ett slags manus som kan göra det svårt för personer att känna efter vad de verkligen vill i sexuella situationer och leda till problem om en person vill avvika från ett sexuellt skript.

Med skript menas egentligen själva konceptualiseringen av produktionen av beteenden inom sociala strukturer. Beteenden uppstår och blir till skript genom tre olika nivåer: *kulturella scenarier*, *interpersonella scenarier* samt *intrapsykiska scenarier*. Kulturella scenarier är kopplade till den tid och kultur som de befinner sig i och formar bland annat vilka situationer som anses vara sexuella och inte samt hur den sexuella akten förväntas gå till. Interpersonella scenarier fokuserar på möten och interaktioner och kan till exempel handla om hur två

personer kommer överens om att en situation är sexuell genom ord, beröringar eller blickar. Intrapsykiska scenarier handlar om hur tolkningen av olika sociala skript är beroende av den tolkande personens bakgrund, sinnesstämning och begär. Detta innebär alltså att tolkningen av ett och samma skript kan skilja sig från person till person (Simon & Gagnon, 1986:99).

Vi kommer i vår uppsats främst fokusera på kulturella scenarier och kulturella skript då vi är intresserade av hur normer och föreställningar kring sex och sexualitet formar hur sexuella situationer upplevs samt hur människor identifierar sig och agerar utifrån olika förutbestämda roller. De kulturella scenariorna sker på ett kollektivt och samhälleligt plan och sätter riktlinjer för människors beteende och agerande i sexuella situationer utifrån deras sociala kategorier och identiteter. Kulturella scenarier specificerar inte enbart vilka objekt som anses vara sexuella, utan även sexuella syften, önskvärda kvaliteter i relationer, sexuella platser, tidpunkter eller vad personer förväntas att känna vid sexuella situationer (Simon & Gagnon, 1986:105). Kulturella skript konstrueras utifrån samhälleliga institutioner som exempelvis religion, politik, juridik och konst och kultur.

1.5.3. CONSENSUAL UNWANTED SEX

Vi kommer i vår analys även behandla vad som benämns som *samtyckesbaserat oönskat sex*. Att *oönskat sex* är ett komplext och mångfasetterat begrepp är något som blir tydligt i Charity Wilkinsons doktorsavhandling *Unwanted sex versus rape: How the language used to describe sexual assault impacts perceptions of perpetrator guilt, victim blame and reporting* (2008). Wilkinson visar på hur språkbruket för detta begrepp är bristfälligt och att oönskat sex kan innebära allt från att inte vara så särskilt sugen på sex men ändå gå med på det till att bli fysiskt tvingad till att ha sex (Wilkinson, 2008:1). Wilkinson menar att begreppet oönskat sex är mer rättfärdigt att använda när en individ väljer att ha sex men inte är helt säker på sina känslor inför detta än i en situation där individen saknar kontroll. Enligt Wilkinson kan begreppet felaktigt användas för att lägga skuld på våldtäktsoffer, men också av personer som blivit utsatta för ett sexuellt övergrepp för att slippa identifiera sig själva som just ett offer (Wilkinson, 2008:7).

Shantee Foster presenterar i sin doktorsavhandling *Consensual unwanted sex: Motivations and reservations* (2011) sin studie kring samtyckesbaserat oönskat sex och går i avhandlingen in på flera aspekter som kan vara betydande för huruvida en person går med på sex även om

hon eller han känner motvilja eller avsaknad av lust inför detta. Dessa aspekter presenteras som *sexuell självsäkerhet, sexuell självförmåga, förmåga till sexuell vägran, konfliktstil* samt *motivationer till sex*. Sexuell självförmåga handlar om att personers ageranden och beteenden påverkas av deras upplevda självförtroende när det kommer till att utföra det tänkta beteendet. Individens tro på sin egen förmåga att på ett effektivt sätt kommunicera kring sin sexuella lust och sexuella praktiker med sin partner är således av betydelse för att uppnå det önskade resultatet. Foster menar att personer med en låg självförmåga är i större risk att säga ja till oönskat sex då de upplever ett lågt självförtroende när det kommer till att kommunicera kring sin egen lust eller sexuella beteenden (Foster, 2011:9). Sexuell vägran sker enligt Foster när en person inte känner för att ha sex och tydligt lyckas kommunicera detta till sin sexuella partner. Foster tänker sig att en effektiv sexuell vägran är följden av en stark sexuell självförmåga, medan en låg sexuell självförmåga istället kan utgöra ett hinder för att utföra en effektiv sexuell vägran (Foster, 2011:10). Med konfliktstil syftar Foster på den inre konflikt som uppstår när en person ska besluta om huruvida den ska avvisa sin partners sexuella närmanden eller gå med på att ha sex trots sin egen avsaknad av lust. Den inre konflikten leder enligt Foster antingen till att individen utför en sexuell vägran eller att individen har samtyckesbaserat oönskat sex. Foster poängterar att denna beslutsprocess är väldigt individuell och påverkas av individens förmåga att hantera interpersonella inre kriser (Foster, 2011:18). Det finns enligt Foster olika typer av motiv till att välja att delta i samtyckesbaserat oönskat sex. Dessa presenteras bland annat som en önskan att tillfredsställa sin partners sexuella behov, en vilja att undvika spänningar i ett förhållande, en vilja att undvika att ens partner ska känna sig avvisad eller som ett försök att öka intimiteten i ett förhållande. Foster menar att kvinnor upplever en förpliktelse att ha sex i högre utsträckning än vad män gör. Andra orsaker till samtyckesbaserat oönskat sex kan handla om en rädsla för att ens partner ska mista intresset eller avsluta relationen eller en vilja att få större sexuella erfarenheter (Foster, 2011:13).

Sammanfattningsvis menar Foster att personer kan samtycka till oönskat sex antingen i syfte att generera ett positivt utfall eller för att undvika ett negativt utfall. Foster poängterar att förmågan och beslutet att välja att inte gå med på oönskat sex påverkas av individens relation till personen som initierar den sexuella akten, då detta spelar in i den egna upplevelsen av makt och kontroll över situationen. Att känna sig maktlös i ett förhållande påverkar individens förmåga att kommunicera och förhandla kring sexuell aktivitet. En oro eller rädsla

för att ens partner ska bemöta en negativt kan också försvaga den sexuella självförmågan och möjligheten till att vägra oönskat sex. Resultaten av Fosters studie visar att en minskning av samtycke till oönskat sex är en följd av ökat sexuellt självförtroende, ökad sexuell självförmåga samt en ökad förmåga till sexuell vägran.

1.6 METOD OCH MATERIAL

Nedan kommer vi presentera vårt material, våra metodologiska utgångspunkter och hur vi har analyserat vårt empiriska material.

1.6.1 INTERVJUER OCH URVAL

Det material som föreliggande uppsats baserats på är framtaget genom sammanlagt nio stycken kvalitativa intervjuer, varav sex av dessa samlats in i skriftlig form och tre stycken genomförts via videolänk. Valet av intervjuer som undersökningsmetod är baserat på vårt kunskapsmål som fokuserar på personliga erfarenheter, upplevelser och reflektioner kring uppsatsämnet. Vi anser att det finns ett behov av kontextualisering vid analyser av mänskligt samspel och att denna aspekt hade gått förlorad om vi hade valt en kvantitativ forskningsmetod istället för en kvalitativ sådan. Den kvalitativa forskningen är beroende av en subjektiv tolkning och tar hänsyn till den historiska och kulturella kontext som människor befinner sig i (Fägerborg, 2011:96).

Informanterna som har besvarat våra frågor skriftligt består av sex personer i åldrarna 21-36 som alla identifierar sig som kvinnor. Vi kom i kontakt med dessa informanter genom Facebookgruppen *FITTLIFE - Underliv & hälsa* i vilken vi postade ett inlägg där vi efterlyste personer som var intresserade av att delta i vår studie genom att dela med sig av tankar och erfarenheter av gråzoner gällande samtycke i sexuella situationer. Facebookgruppen, som har drygt fyrtio tusen medlemmar, är en partipolitiskt obunden grupp för personer med vagina och är inriktad på frågor kring underlivet, menscykeln, sex och kroppen. Valet av Facebookgrupp grundar sig i att vi var särskilt intresserade av kvinnors och/eller icke-binäras erfarenheter och tankar kring vårt uppsatsämne och att vi ville röra oss utanför vår egen umgängeskrets och nå ut till en bredare målgrupp. Av de personer som hörde av sig till oss var det sex stycken som valde att genomföra intervjun. Dessa blev via e-post tilldelade vår

intervjuguide som består av frågor som på olika sätt berör kommunikation i sexuella situationer, normer och föreställningar kring sexualitet samt upplevelser av sexuella gråzoner (se bilaga 1). Informanterna fick mellan en till två veckors tid på sig att besvara intervjuguiden och instruerades att spara ned den uppdaterade versionen och därefter skicka tillbaka dokumentet till oss via e-post. Intervjuerna blev mellan fyra till tolv sidor långa.

Som ett komplement till detta individperspektiv valde vi att även genomföra tre stycken semistrukturerade intervjuer med yrkesverksamma personer inom RFSU (Riksförbundet För Sexuell Upplysning). Vi kontaktade RFSU via deras hemsida och förklarade att vi var intresserade av att samtala med några medarbetare för att ta del av deras erfarenheter av möten och samtal med människor om hur dessa förstår och praktiserar sexuellt samtycke samt förhåller sig till upplevda normer, ideal eller förväntningar kring sexuella situationer. Kriteriet för val av informanter i denna kategori var således att dessa i sitt vardagliga arbete samtalar med människor om kroppen, sexualitet och/eller någon upplevd sexuell problematik. De utvalda informanterna är verksamma som barnmorska, psykoterapeut och informatör (en person som arbetar ideellt med sexualupplysning). Intervjuerna, som genomfördes via videolänk, blev mellan fyrtio till nittio minuter långa och spelades med informanternas tillåtelse in för att sedan transkriberas. Under intervjuerna använde vi oss av en något modifierad version av vår intervjuguide för att anpassa den till ett yrkesperspektiv (se bilaga 2).

Viktigt att poängtera är att den kunskap som genererats via intervjuerna inte kan eller bör ses som någon absolut sanning. Resultatet av intervjuerna är nio personers berättelser om sina erfarenheter och tankar kring vårt uppsatsämne, men utformningen och förmedlingen av dessa berättelser är påverkade av en rad sociala faktorer. Vår sociala och teoretiska positionering, valet av ämne och upplägget av intervjuguiden är några exempel på faktorer som spelar in i konstruktionen av informanternas utsagor och vår informationsinsamling.

1.6.2 PRESENTATION AV INFORMANTER

När vi i uppsatsen pratar om våra informanter åsyftar vi de sex privatpersoner vi fått kontakt med via Facebookgruppen *FITTLIFE - Underliv & hälsa*. Dessa har blivit anonymiserade och tilldelats andra namn av forskningsetiska skäl. Vid citering anges deras fiktiva namn och deras ålder. Här följer en kort presentation av våra informanter från Facebookgruppen

FITTLIFE - Underliv & hälsa:

- Nadine, 21 år, demi-sexuell (vilket innebär att det måste finnas en stark emotionell koppling till en person för att attraktion skall kunna uppstå), i en relation, bosatt i mellanstor stad.
- Liv, 22 år, heterosexuell, singel, bosatt i storstad.
- Ida, 23 år, heterosexuell, singel, bosatt i storstad.
- Lova, 29 år, heterosexuell, singel, bosatt i mellanstor stad.
- Amira, 33 år, heterosexuell/binyfiken, i en relation, bosatt i mellanstor stad.
- Alice, 36, heterosexuell/experimentell, i en relation, bosatt i storstad.

De tre yrkesverksamma informanterna inom RFSU kommer i uppsatsen benämnas med fiktiva namn samt yrkestitel. Dessa presenteras nedan:

- Thomas, psykoterapeut, RFSU.
- Elin, barnmorska, RFSU.
- Sofia, informatör, RFSU.

En mer utförlig presentation av våra informanter från Facebookgruppen går att ta del av i bilaga 4.

1.6.3 ANALYS AV MATERIAL

Vid sorterandet och analyserandet av vårt material har vi använt oss av en tematisk analysmetod. En tematisering, eller kodning som det också kallas, ger ett slags index över det insamlade materialet som gör det enklare att få en överblick över dess innehåll (Öhlander, 2011:275). Det finns flera olika sätt att tematisera sitt material men ett vanligt sätt är att göra en distinktion mellan innehållsteman och analytiska teman. Innehållstematiseringen är då tänkt att sammanfatta innehållet medan analytiska teman snarare handlar om analytiska idéer eller tolkningar som uppkommer i läsningen av empirin. Gränsen mellan dessa indelningar är dock flytande och går in i varandra, vilket är anledningen till varför vi valt att helt undvika en sådan distinktion (Öhlander, 2011:276). Vi valde istället, efter en noga genomgång av våra transkriberade intervjuer, att dela in materialet i sex stycken övergripande teman med diverse underteman (se bilaga 3) som baserades på vår intervjuguide och det som framkommit och diskuterats i våra intervjuer. Materialet sorterades genom färgkodning utifrån våra valda

teman och kopierades och placerades därefter in i olika tema-dokument, så kallade excerpter. Excerpter ger en bra överblick över vardera tema, men innebär samtidigt att textavsnitt tas ur sitt sammanhang, vilket kan påverka tolkningen (Öhlander, 2011:278). Därför har vi under arbetets gång kontinuerligt gått tillbaka till transkriberingarna i sin helhet och vägt dessa och excerpterna mot varandra för att analysen ska bli så adekvat som möjligt.

Vårt analytiska fokus ligger på hur sociala strukturer påverkar individers praktiker och relationer. Vi är intresserade av att utforska eventuella konflikter och motsägelser mellan en persons förståelse och praktiserande av ett och samma fenomen och hur detta tar sig uttryck i konkreta situationer. Detta, tillsammans med våra teoretiska utgångspunkter och verktyg, är det som står i centrum för vår analys.

1.7 ETISKA HÄNSYNSTAGANDEN

Under arbetet med denna uppsats har vi förhållit oss till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning (Vetenskapsrådet, 2002). Till att börja med gav vi våra informanter en tydlig beskrivning av vår studie och institutionsanknytning samt informerade om att deltagandet var frivilligt och att de när som helst kunde välja att avbryta sin medverkan. Då sexuella gråzoner kan upplevas som ett känsligt ämne var vi noga med att tala om för våra informanter att det var helt okej att hoppa över frågor som kändes jobbiga eller obekväma att svara på. Vi informerade om att de medverkande skulle vara anonyma och refereras till genom fiktiva namn samt att intervjumaterialet endast kommer användas till denna undersökning. I informationsbladet lämnade vi våra kontaktuppgifter och uppgav att informanterna var välkomna att ta kontakt med oss om de hade några frågor eller funderingar. Personliga uppgifter har förvarats på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem. För att säkerhetsställa informanternas anonymitet tog vi bort inlägget i facebookgruppen *FITTLIFE - Underliv & hälsa* då vi fått in tillräckligt många svar från personer som var intresserade att delta i studien. Detta var att undvika att inlägget skulle kunna spåras till informanternas Facebookprofiler.

Vi valde att använda oss av kvalitativa skrivna intervjuer med våra informanter från Facebookgruppen då vi efter diskussion kom fram till att detta var en bättre metod än att intervjua informanterna via videolänk. Eftersom ämnesvalet är av känslig karaktär ansåg vi

att det kunde vara lättare för informanterna att själva välja ett lämpligt tillfälle att skriftligt formulera ned sina tankar. Vi var medvetna om att det fanns en risk för att informanterna vid denna metod skulle glömma sin dolda publik och var därför noga med att förtydliga i början av intervjuguiden hur materialet skulle komma att användas (Fägerborg, 2011:95).

2. RESULTATREDOVISNING OCH ANALYS

I kapitlet som följer kommer vi inledningsvis redogöra för våra intervjupersoners allmänna förhållningssätt till sex och upplevda normer och föreställningar kring sexualitet för att sedan gå in på sexuell kommunikation, förståelsen och praktiserandet av sexuellt samtycke samt upplevelser och tankar kring sexuella gråzoner. Med våra informanternas personliga upplevelser och tankar som grund, tillsammans med ett yrkesperspektiv i form av de tre yrkesverksamma informanterna inom RFSU, kommer vi undersöka förhållandet mellan övergripande sociala strukturer och individens sexuella praktiker. När vi talar om våra informanter i kommande avsnitt avser vi de sex privatpersoner som vi kommit i kontakt med via Facebookgruppen och när vi syftar på de yrkesverksamma informanterna kommer vi benämna dem med yrkestitel samt fiktivt namn.

2.1. NORMER OCH FÖRESTÄLLNINGAR KOPPLAT TILL SEX OCH SEXUALITET

2.1.1 SYNEN PÅ SEX OCH NORMER KRING SEXUELL AKTIVITET

Normer och föreställningar kopplat till sex och sexualitet är något alla våra informanter diskuterar i sina intervjuer, både som något som kommer inifrån dem själva och som något de möter från andra personer och samhället i stort. Vår yrkesverksamma informant Elin talar om vikten av en diskussion om normer kring sex och sexualitet på följande sätt:

Det finns massor med normer kopplade till sexualitet och en del är vi medvetna om och andra är vi mindre medvetna om. Men det är otroligt viktigt att prata om det när det inte fungerar. [...] man kan ha så mycket skam och skuld kopplat till sexualitet! [...]. Och då behöver man prata om normer och medvetandegöra att vi alla bär med oss föreställningar om sexualitet som vi inte alltid är säkra på varifrån de kommer.

(Elin, barnmorska)

Elin menar att det är viktigt att reflektera över vedertagna normer och föreställningar kring sexualitet och sexuella praktiker som kan frambringa skam- och skuld känslor eller påverka människors sexliv på olika sätt. Sådana normer kan till exempel handla om synen på vad som är sex, hur det praktiseras eller mellan vilka det utövas. Av våra sex informanter definierar två av dem sex som penetrerande sex medan resterande fyra även ser andra sexuella handlingar såsom oralsex och smekningar av könsorgan som sex. Alla våra informanter upplever att de kan diskutera sex och sexuella upplevelser med åtminstone en eller några personer i sin

närhet, men berättar att detta ofta är tydligt bundet till en viss umgängeskrets eller social kontext. Alice upplever till exempel att det i vissa sammanhang anses tabubelagt att prata om sina sexuella erfarenheter. Liv berättar att hon brukar diskutera sex med framförallt sina kvinnliga vänner men att hon är något mer tillbakadragen i diskussionen än de andra då hon inte känner sig bekväm med att prata om vissa saker. Hon berättar att diskussionerna kan handla om allt från jobbiga erfarenheter i sexuella sammanhang till tips på hur man kan tillfredsställa sig själv eller en partner.

Normer kring hur mycket sex en person förväntas ha är något som alla våra informanter tar upp på något vis. Nadine och Lova berättar att de upplever att det finns en förväntning på att alla ska vilja ha sex, även om Lova samtidigt säger att hon idag tycker att det finns en större förståelse för asexualitet och personer som inte kan eller vill ha sex på grund av erfarenhet av sexuella trauman. Alice upplever att förväntningar på hur mycket sex man ska ha är beroende av vilken kontext man befinner sig i. Hon har till exempel en bild av att det i yngre ålder är viktigare med antalet sexpartners medan det i äldre ålder är mer fokus på sexuell njutning och att ha regelbundet sex med en och samma partner. Nadine tror att föreställningen om att alla ska vilja ha sex grundar sig i att det sällan pratas om de anledningar till varför människor väljer att inte ha sex, vilket bidrar till föreställningen om att alla vill ha sex och känner sexuell lust. Det Nadine resonerar kring är hur kulturella skript skapar föreställningar om att sex är något som människor regelbundet förväntas vilja ha (Simon & Gagnon, 1986:105).

Våra informanter upplever att sexuella normer och förväntningar skiljer sig åt beroende på om man har sex i en relation eller med en tillfällig sexpartner. Alice upplever att det inom fasta relationer är av större vikt att båda parter är sexuellt tillfredsställda och att "njutningen är mer gemensam" än vid tillfälliga sexuella förbindelser där hon uppger att hon får "lösa det själv" om hon ska uppnå orgasm. Nadine är av uppfattningen att sex ofta ses som en övervägande del av själva "poängen" med förhållanden och hon berättar att hon tror att få personer skulle vilja vara i en icke-sexuell relation. Amira och Ida är inne på samma spår som Nadine och berättar att de upplever att människor i en relation förväntas ha mycket sex för att relationen ska betraktas som lyckad och att avsaknad av sexuell aktivitet eller minskad sexlust i ett förhållande ses som ett tecken på att något är fel.

2.1.2 DEN SEXUELLA KROPPEN

Flera av våra informanter upplever att de påverkas av normer, förväntningar och ideal kopplade till kroppar i sexuella situationer. Till exempel uppger några av våra informanter att det finns en förväntning på att kvinnor ska ha så lite kroppsbe håring som möjligt och dofta gott i sexuella situationer, medan samma förväntningar inte ställs på män. Lova och Ida menar dock att de inte upplever denna norm som lika stark som när de var yngre, vilket Ida tror beror på att bilder av olika kvinnokroppar har fått en större plats både i media men även “i sängen” och att detta sänder ett positivt budskap till yngre. Trots detta berättar Lova att hon fortfarande är orolig över att män ska reagera negativt på hennes kroppsbe håring. Amira upplever att det finns en föreställning om att kvinnor behöver ha ett “trångt” könsorgan för att mannen ska kunna njuta vid penetrerande sex, vilket hon upplever att hon inte har efter att ha fött barn. Alice har vuxit upp med föreställningen om att hon som kvinna måste vara smal för att känna sig sexig, men säger att detta är något hon inte håller med om. Dessa upplevda förväntningar och ideal kring kvinnokroppen går att koppla samman med MacKinnons uppfattning om att kvinnors sexualitet är beroende av deras position som sexuella objekt för män. MacKinnon menar att denna objektifiering internaliseras i kvinnor vilket leder till att kvinnor inte sällan finner njutning i att betrakta eller “göra” sig själva till sexuella objekt (Gunnarsson, 2020:40). Vår yrkesverksamma informant Thomas som arbetar som psykoterapeut berättar att vi idag lever i en kultur där det unga, starka, smala och vältränade utgör idealet och att många därför har problem med sin kroppsuppfattning. Thomas menar att många personer har höga prestationskrav och vill identifiera sig som någon som presterar sexuellt, vilket kan leda till problem då kroppen fungerar sämre när man känner sig pressad eller stressad. Thomas berättar att han och hans kollegor arbetar för att upplysa sina klienter om att sex inte nödvändigtvis behöver innebära penetrerande sex eller sluta i orgasm, och att han brukar visa bilder för att bekräfta könet hos både män och kvinnor.

Ida tror att porr har bidragit till vissa av de stereotypiska ideal och förväntningar som finns på kroppar i sexuella sammanhang men säger att hon tycker sig se att detta är något som idag börjat utmanas och att många olika typer av kroppar börjar få ta plats, vilket leder till att normer och ideal förändras. Alice har en bild av att sex börjar bli mer “fritt” och inte lika skamfullt som tidigare. Detta tror hon beror på att unga idag har lättare att komma åt information om sex och föra samtal kring detta. Amira upplever att det idag är mer legitimt

att prata om kvinnans njutning, vikten av samtycke och sexuell dysfunktionalitet - såsom svårigheter att nå orgasm, för tidig utlösning eller erektionsproblem - än det var för några år sedan. Nadine tänker sig att det, i och med att normer kring sex och sexualitet förändras, blir lättare att börja reflektera över sina egna begränsningar, önskningar och sexuella vilja. De flesta av våra informanter upplever att intresset för samtycke, kommunikation samt kvinnors njutning i koppling till sex har ökat de senaste åren och att detta gör att människor i större mån vågar dela med sig av tankar och upplevelser av samtycke eller sexuella erfarenheter. Detta visar på att kulturella skript kring sexualitet och sexuellt samtycke är i ständig förändring (Simon & Gagnon, 1986:99).

2.2. NORMER OCH FÖRESTÄLLNINGAR KOPPLAT TILL HETEROSEXUALITET OCH HETEROSEX

2.2.1. HETEROSEXUELLA PRAKTIKER

De flesta av våra informanter upplever att det finns normer och föreställningar gällande mäns och kvinnors olika roller i sexuella situationer och förväntningar på vilka sexuella handlingar som ska utföras under heterosex. Det tydligaste exemplet våra informanter ger på en sådan förväntad sexuell handling är penetrerande sex. Nadine och Ida anser att det finns en generell uppfattning om att heterosex är lika med penetrerande sex och Nadine berättar att hon tror att många skulle välja att avbryta en pågående sexuell situation om penetrerande sex av någon anledning inte längre var möjligt att genomföra, även om båda parter fortfarande skulle vara sexuellt upphetsade. När vi diskuterade detta med Elin som är yrkesverksam som barnmorska var hennes erfarenhet att de flesta av hennes klienter definierar sex som penetrerande sex och att hon därför vid det första mötet med en klient alltid brukar förklara att sex inte nödvändigtvis behöver innebära penetrerande sex eller att en eller samtliga parter når orgasm. Elin beskriver att en del av den problematik som kan uppstå i och med penetrationsnormen är smärta vid sex och enligt hennes erfarenhet handlar det då främst om kvinnor som har penetrerande sex trots att det gör ont. Elin tänker sig att detta inte hade varit ett lika utbrett problem om förväntningen på att män och kvinnor ska ha omslutande sex inte hade varit så stark. Även Thomas, som arbetar som psykoterapeut, uppger att det är vanligt förekommande att kvinnor väljer att genomföra penetrerande sex då de ser detta som något som förväntas av

dem, trots att det redan från början gör ont på grund av exempelvis en svampinfektion eller för att man helt enkelt inte är tillräckligt våt. Thomas förklarar att detta kan skapa en "smärtsensation som är svår att komma över" vilket kan leda till att personen i fråga till slut inte vill ha sex överhuvudtaget. Detta är en del av den problematik som blir synlig när sex i enlighet med heterosexuella skript likställs med penis penetration av vaginan och andra sexuella handlingar ses som mindre viktiga eller förminsas till "förspel" innan det "riktiga sexet" (Jackson 1999:74).

Nadine, Alice och Liv upplever att det ses som avtändande om det framkommer att en kvinna som inte är i ett förhållande har mycket sex medan en manlig person med samma beteende bemöts mer positivt. Alice poängterar att detta verkar gälla i större utsträckning för yngre kvinnor än äldre kvinnor. Däremot upplever de att ett heterosexuellt par som är i en relation kan ha hur mycket sex som helst utan att detta anses konstigt. Liv förklarar att människor blir förvånade om hon berättar att hon valt att avstå helt från sex i perioder och att hon förväntas ha "lagom" mycket sex men helst inte med för många olika personer. Hon berättar att hon motsätter sig tanken på att det bör finnas en norm kring sexuell lust utan menar att detta är något högst individuellt och att hon med åldern har lärt sig att utgå från sig själv och vad hon känner sig bekväm med och att inte bry sig så mycket om vad andra tycker och tänker om hennes sexliv. Enligt Nadine förväntas kvinnor ha mindre sex än män men samtidigt vara mer lättillgängliga. Även Amira upplever att det finns en föreställning om att mannen alltid ska vilja ha sex och att kvinnan ska vilja mindre. Amira berättar att hon dessutom upplever att det finns en föreställning om att en sexakt bör pågå under så lång tid som möjligt och att män ska kunna "presteras" i flera timmar, vilket hon själv tycker känns orimligt. Amira säger att hon föredrar en kortare sexakt och att hon inte tycker det är rimligt att bli penetrerad i flera timmar och njuta av det.

Gällande sexuella praktiker vid heterosex framkom det i intervjuerna att flera av våra informanter upplever att det finns förväntningar på att utföra flera olika sexuella handlingar under sex. En av de sexuella praktiker som diskuterades var oralsex och uppfattningen att oralsex på mannen är generellt mer förväntat under heterosex än oralsex på kvinnan. Ida säger att hon känner sig avvikande på så sätt att hon själv känner sig obekvämt med att ge oralsex, något som hon upplever anses vara förväntat och vanligt under heterosex. Detta tar Ida upp som en sexuell problematik då hon tycker det känns jobbigt att vara beredd på att ta

en diskussion om detta om hon exempelvis har ett one night stand. Ida tänker sig att sådana diskussioner är något man slipper i en relation då båda parter redan är medvetna om varandras preferenser.

2.2.2. MÄN SOM HANDLANDE SUBJEKT OCH KVINNOR SOM PASSIVA OBJEKT

En av de aspekter som framkom tydligast i våra intervjuer var fokuset på manlig njutning och normen kring manlig dominans eller mannen som den initiativtagande personen vid sex. Nadine, som rör sig inom BDSM-kretsar där hon möter både dominanta och undergivna kvinnor, berättar att kvinnan vanligtvis ändå är den som är undergiven mannen. Liv och Nadine upplever även att det finns en tydlig förväntning på att mannen ska få orgasm under heterosex och att sexakten anses vara över efter mannens utlösning. Nadine berättar att hon känner ett visst ansvar över att hennes partner ska få orgasm även om hon själv inte har lust att fortsätta sexakten, men att hon egentligen tycker det är fel att hon känner så och att hon försöker träna bort detta tankesätt. Liv berättar att denna aspekt skiljer sig när hon diskuterar sexupplevelser med tjejkompisar som endast har sex med tjejer. Hon har då fått höra att förväntningen inte så stor på att någon ska uppnå orgasm samt att det inte finns samma press och förväntningar på att en ska göra allt som den andra personen vill. Liv upplever att kvinnor och män har olika syn på vad som är normalt och inte under sex och att män ofta ser sig själv som den viktigaste personen under sex. Detta tror hon beror på att kvinnans njutning och behov inte är normaliserat i samma utsträckning som mannens njutning. Även Amira upplever en norm kring att kvinnans njutning är sekundär mannens och säger även att det finns en föreställning om att kvinnans njutning i stort handlar om att se och låta sexig inför mannen och att målet är mannens utlösning. Alice säger också att det finns förväntningar på hur hon förväntas reagera och låta under sex. Nadine upplever även normer av att kvinnor förväntas klä sig i sexiga kläder medan män tillåts ha på sig mer av vad de vill. Amiras och Nadines upplevelser av att kvinnor förväntas anpassa sitt sexuella beteende utefter mäns njutning anknyter till hur kvinnors sexualitet är beroende av deras position som sexuella objekt för män. Att vissa av våra informanter upplever att dessa förväntningar kommer såväl utifrån som inifrån de själva skulle enligt MacKinnon ses som ett tecken på en internaliserad objektifiering (MacKinnon, 1989:137).

2.3 KOMMUNICERANDET OCH PRAKTISERANDET AV SEXUELLT SAMTYCKE

2.3.1. SEXUELL KOMMUNIKATION

Flera av våra informanter verkar uppleva vissa svårigheter med att kommunicera om, när och på vilka sätt de vill ha sex. Svårigheterna upplevs som störst i situationer där de känner att de vill eller behöver avbryta en pågående sexuell situation eller i lägen där den andra personen vill ha sex och de själva inte har någon lust. Att kommunicera att man *vill* ha sex upplever majoriteten som betydligt enklare än att inte vilja. Detta går att knyta an till beskrivningen från våra yrkesverksamma informanter om att personer de kommer i kontakt med upplever att det finns en förväntan på att man ska ha mycket sex och en stark sexuell lust.

Intervjupersonerna Alice och Ida är tydliga med att en öppen och rak kommunikation är nödvändig för att hantera de problem eller olikheter som kan uppstå i en sexuell relation. Alice, som inte upplever några problem med att förmedla vad hon vill och inte vill i sexuella situationer, beskriver att hon antingen brukar berätta för sin sexpartner att hon är sugen eller göra närmanden som hon vet att hennes partner går igång på för att förmedla att hon vill ha sex. Resterande informanter uppger att de främst använder sig av kroppsspråk, blickar eller beröring för att kommunicera att de vill ha sex - även om muntlig kommunikation kan förekomma också - förutom Lova som berättar att hon inte vet hur hon brukar visa att hon vill ha sex. Nadine berättar att hennes partner generellt vill ha mer sex än vad hon själv har lust till, men att de har en god kommunikation och bara har sex när båda vill. Ändå beskriver hon sin kommunikationsförmåga i sexuella situationer som "dålig". Erfarenheter från en tidigare relation där hon blev utsatt för tjatsex har lett till att hon idag har svårt att säga nej när hon inte vill, men också svårigheter att uttrycka när hon faktiskt har lust, på grund av en oro för att hon under sexakten ska få ångest eller av någon anledning inte vilja fortsätta. Hon förklarar att hon övar på att bli bättre på att uttrycka vad hon vill ha för typ av sex, men att hon är rädd för att hon ska ångra sig och då känna att hon har "lurat" sin partner. Lova beskriver att hon har väldigt svårt att prata med personen som hon ska ha sex med och att hon nästan alltid låter honom ta första steget. Amira anser att det aldrig är okej att tvinga eller tjata till sig sex, men upplever ändå att hon ofta måste ge en anledning till varför hon inte vill ha sex, som om endast ett "nej" inte är tillräckligt. Svårigheterna som några av våra informanter redogör för

går att förstå utifrån konstruktionen av femininitet och maskulinitet som lär män och kvinnor att inta olika komplementära positioner inom den sexuella sfären. Den heteropatriarkala ordning inom vilken män vill ha tillgång till kvinnors sexualitet - på sina egna villkor och för sin egen njutning - försätter kvinnor i rollen som passivt sexuellt objekt, vilket gör det svårare för kvinnor att frånga det heterosexuella skriptet och se till sina egna sexuella begär (Gunnarsson, 2020:199). En av våra yrkesverksamma informanter, Elin, berättar att hon har haft många samtal med personer som vittnat om upplevda svårigheter med kommunikationen i sexuella situationer. Hon tar kondomanvändning som ett exempel:

Om vi säger att det är en människa som inte ska rulla på kondomen på sin egen kropp så kan hen säga saker som att "det är så svårt att säga det", "jag vet inte riktigt hur jag ska säga det" och "det är så svårt att kräva det". [...] Men ibland är det liksom att man kanske inte riktigt ser sitt eget värde, eller liksom har ett stort bekräftelsebehov och om jag kräver det så kanske han drar, och då blir det jobbigt. Eller bara att man inte vågar finns ju också... Om man ska ha någon sorts feministisk analys så kan det ju ligga ett underliggande hot, tyvärr, i sexuella situationer där man som kvinna inte känner att man har utrymme att kräva saker. Inte att det behöver vara en våldtäktssituation, men någonstans finns det en maktbalans även där som man förhåller sig till.

(Elin, barnmorska)

Elin vittnar om en maktodynamik mellan könen som försätter varje kvinna som befinner sig i en sexuell situation med en man i en potentiellt sårbar position. Att som kvinna kräva eller förhandla om kondomanvändning under sex kan upplevas som olustigt eftersom det enligt det heterosexuella manuset är mannen som sätter premisserna för den sexuella akten. Mannens strukturella maktövertag i kombination med en konstruerad femininitet som skapar förväntningar på att kvinnor ska vara omsorgsfulla och tillgodose mäns behov får en inskränkande effekt på kvinnors handlingsutrymme (Jackson, 1999:134).

I situationer där våra informanter inte vill ha sex eller inte vill ha sex på ett visst sätt kommunicerar de vanligtvis detta genom att verbalt säga att de inte vill eller genom kroppsspråk, som att exempelvis ta bort någons hand. Alice, som utövar BDSM, berättar att hon använder sig av stoppord eller stoppgester om hon under en sexuell situation vill att den andra personen ska backa. Liv berättar att hon försöker vara rak och tydlig med när hon inte vill, men att det ibland är svårt, och Nadine förklarar att hon övar på att verbalt uttrycka att

hon inte vill men att hon vanligtvis kommunicerar detta till sin sexpartner genom kroppsspråk. Hon beskriver att hon tycker det är jobbigt att säga ifrån och sätta gränser eftersom hon är orolig över att den andra personen inte kommer respektera dem eller bli arg på henne. Att känna oro över att få ett negativt bemötande från sin sexpartner tenderar att försvaga ens sexuella självförmåga, vilket går i linje med Nadines syn på sin kommunikationsförmåga i sexuella situationer (Foster, 2011:9). Ida beskriver att hon i situationer där hon inte vill ha sex brukar bli kroppsligt passiv medan hon “samlar mod för att säga orden ‘jag vill inte’”. Hon upplever att det är svårare att kommunicera att hon inte vill ha sex till en ny partner jämfört med en partner som hon känner bättre och är mer trygg med. En av våra yrkesverksamma informanter, Thomas, känner igen sig i uppfattningen att det är lättare att kommunicera kring vad man vill och inte vill i sexuella situationer om man har en trygg och fast relation. Samtidigt berättar han att ett flertal av hans klienter som befinner sig i till synes trygga och stabila relationer ändå inte diskuterar sex med sin partner. Thomas menar att sex och samliv är ett ämne som många har svårt att kommunicera kring och att man ofta “har sex mer än vad man pratar om det”. Han förklarar att en viktig del i hans samtal med klienter är att hjälpa och uppmuntra dem till att prata med sina sexpartners; att öva på att berätta vad man tycker om och vad man vill göra, men också att kunna pausa och säga nej till saker man inte vill göra. Thomas menar att förväntningar på att sexet bara “ska fungera” tenderar att sätta käppar i hjulet för kommunikationen.

Några av våra informanter berättar att de vid ett eller flera tillfällen har avbrutit en pågående sexuell situation för att de inte längre ville ha sex. Alice berättar om ett tillfälle då hon inte lyckades uppnå orgasm lika lätt eller snabbt som hon var van vid och att stressen och fixeringen över den uteblivna orgasmen gjorde att hon inte kunde tänka på något annat, vilket resulterade i att hon tappade lusten att fortsätta. Hon och hennes sexpartner avslutade det de höll på med och pratade efteråt igenom det som hänt. Nadine berättar att hon flertalet gånger valt att avbryta, framförallt med sin nuvarande partner, och att det rent praktiskt inte varit några problem men att det har varit jobbigt för henne psykiskt. Även Liv har många gånger valt att avbryta en pågående sexuell situation. Hon berättar att hon upprepade gånger har drabbats av panikattacker under pågående sex på grund av erfarenhet av trauma och att hon

vid dessa tillfällen avbrutit sexet genom att knuffa undan eller be den andra personen att sluta, eller genom att gå därifrån.

Samtliga informanter förutom Alice upplever att det kan finnas svårigheter med att avbryta en sexuell situation när den väl har börjat. Amira berättar att hon inte riktigt kan sätta fingret på vad det är som känns jobbigt, men att hon upplever att hon måste ha en anledning till varför hon vill avbryta. Hon beskriver att den enda orsaken till att välja att avbryta som känns legitim är om man skulle få ont eller börja må fysiskt dåligt och att hon har svårt att föreställa sig hur hon skulle göra för att avbryta en pågående sexuell situation av någon annan orsak. Ida upplever att det är svårt att kommunicera att hon inte längre vill, framförallt med en ny sexpartner som hon inte känner särskilt väl. Hon beskriver liksom Amira att det ibland känns som att hon måste ha en anledning till varför hon inte vill. Nadine upplever att det finns en förväntning på att den andra personen ska uppnå orgasm innan de kan avsluta. Hon tycker att det känns ännu svårare om hon är den som initierat den sexuella situationen, eftersom hon då upplever att hon "lurar" den andra personen om hon sedan inte kan eller vill "slutföra". Nadine berättar att hon är medveten om att hon inte har någon skyldighet att fortsätta om hon inte längre vill, men att det är så det känns. Liv resonerar på ett liknande sätt. Hon berättar att hon ibland försöker "härda ut" för att hon tycker det är så jobbigt att avbryta, och att hon känner sig elak och brukar be om ursäkt om hon inte vill fortsätta. Liksom hos Nadine finns hos Liv en vetskap om att hon inte behöver be om ursäkt eller fortsätta med något fast hon inte vill. Ändå beskriver hon att det är så det känns. Eftersom traditionella sexuella skript om hur heterosex "går till" allt som oftast innefattar penetration av penis i vaginan tills mannen får orgasm kan det kännas svårt eller otänkbart att avsluta en sexuell akt innan båda parter - eller åtminstone mannen - uppnått orgasm (Gunnarsson, 2020:182). Att mannens utlösning betraktas som det "naturliga" slutet på den heterosexuella akten ser vi som en bidragande faktor till varför vissa av våra informanter känner sig skyldiga att fortsätta ha sex trots att de inte längre vill. Liv berättar också att vissa personer som hon har haft sex med inte alltid har tagit det så bra när hon velat avbryta en pågående sexuell situation. Hon säger att det alltid finns en rädsla i henne att "han kanske inte lyssnar på mig". Lova har också blivit utsatt för att inte bli lyssnad på när hon velat avbryta. Hon beskriver att den andra personen "bara kört

på ändå”. Shantee Foster menar att ett vanligt motiv till samtyckesbaserat önskat sex är att man vill undvika att situationen får en negativ utgång (Foster, 2011:13). Samtidigt anser Charity Wilkinson att begreppet önskat sex inte lämpar sig i situationer där en person saknar kontroll (Wilkinson, 2008:2). Både Lova och Liv vittnar ovan om att de har varit med om sexuella situationer där de har fått sina gränser överträdas. Även om det inte finns någon tydlig distinktion mellan “rädslan för en negativ utgång” och “rädslan för att bli utsatt för ett övergrepp” vill vi understryka att tidigare erfarenheter av övergrepp och övertramp i sexuella situationer kan ha en begränsande effekt på individers sexuella självförmåga i framtida sexuella situationer. När vi talar om våra informanternas sexuella upplevelser i termer av samtyckesbaserat önskat sex är vi medvetna om att vi inte har den hela bakgrunden och att otaliga faktorer kan spela in i huruvida det önskade sexet kan bedömas som samtyckesbaserat eller inte.

2.3.2. FÖRSTÅElsen AV SEXUELLT SAMTYCKE I RELATION TILL SAMTYCKESLAGEN

Alla sex informanter verkar ha en tydlig uppfattning om vad de själva definierar som samtycke i sexuella situationer, även om några beskrivningar är mer detaljerade än andra. Alice förklarar att hon och personen hon ska ha sex med på förhand går igenom vilka regler som gäller för olika sexuella aktiviteter och att de under sexets gång använder sig av stopppord för att säkerställa att samtycket efterlevs. Ida anser att allt utöver ett ja är nej. Om hon menar att ja:et måste kommuniceras muntligt eller om det även kan förmedlas på andra sätt framkommer inte. Lovas definition av samtycke i sexuella situationer är att alla inblandade är “med på sexet”. Hon tycker inte att det måste ske muntligt utan att man lika gärna kan använda sig av kroppen för att ge samtycke till en sexuell handling - eller för att dra tillbaka sitt samtycke. Amira anser att man inte kan tvinga fram ett samtycke genom tjat, hot eller manipulation utan att båda parter “genuint” måste vilja för att det ska kunna räknas som ett godtagbart samtycke. Nadine är av samma åsikt som Amira och menar att det inte går att tvinga någon att ge samtycke till en sexuell handling, eftersom det då per definition inte är samtycke längre. Att en person går med på att ha sex för att konsekvenserna som följer av att säga nej är värre bör enligt Nadine inte heller räknas som ett godtagbart samtycke. Nadine

beskriver vad hon definierar som sexuellt samtycke på följande sätt:

Samtycke är det man gett tillstånd att någon annan gör med ens kropp, vad för saker man är okej med, under vilka förutsättningar och till vilken nivå. Samtycke är någonting man ger eller får, ingenting man tar eller kräver, och kan alltid dras tillbaka.

(Nadine, 21 år)

Nadine ser inte samtycke som något statiskt eller något som endast behandlas före en sexuell situation, utan verkar betrakta samtycke som något flytande och föränderligt, beroende av situationen och hur det känns för de inblandade. Liv beskriver att "samtycke är när båda är redo, vill och kan". Att vara tyst, ligga still eller säga att man inte känner för det eller inte är redo är enligt Liv tydliga signaler på att någon inte vill - och därför inte samtycke. Liv anser att det inte heller är samtycke om man utnyttjar någon som är i en sårbar situation. Att en person är hög, full eller känslomässigt instabil räknar Liv upp som exempel på vad hon menar med att någon befinner sig i en sårbar situation. Livs definition av att befinna sig i en sårbar situation går att likna vid begreppet *särskilt utsatt situation* som används i sexualbrottslagstiftningen för att belysa vilka omständigheter som innebär att ett deltagande aldrig kan anses som frivilligt (Prop. 2017/18:177). Flera av våra informanter är även av åsikten att ett samtycke som ges efter "tjat" inte är ett godtagbart samtycke. Så kallat "tjatsex" där båda parter har gett sitt samtycke till sex men där den enas samtycke egentligen är ett resultat av påtryckningar från den andre är dock inte straffbelagt enligt lag. Detta grundar sig på principen om sexuell självbestämmanderätt som innebär att en person har rätt att "välja att göra något som man egentligen helst skulle slippa", men beskrivs också som en rättssäkerhetsfråga då den som deltar i en sexuell handling med en person som har gett uttryck för en vilja att delta måste kunna förlita sig på den uppgiften (SOU 2016:60).

Samtliga informanter upplever att de är mer eller mindre införstådda i vad den nya sexualbrottslagstiftningen som bygger på frivillighet (i folkmun kallat samtyckeslagen) innebär. Lovas förståelse av den nya lagstiftningen är kanske den som stämmer bäst överens med verkligheten. Hon beskriver det som att alla parter måste "vilja vara med på sexet", vilket är den beskrivning som ligger närmast formuleringen *frivilligt deltagande*

som används i lagen. Nadine förklarar att hennes förståelse av samtyckeslagen är att det är olagligt att ha sex med någon som inte givit sitt samtycke och att samtycket kan dras in under en pågående sexuell aktivitet, men att hon inte är säker på om det är så det fungerar. Amira menar att det ska finnas en tydlighet mellan de inblandade parterna om vad som är okej och inte, och att minsta tvivel eller osäkerhet är detsamma som ett icke godkänt samtycke. Liv har en uppfattning om att ändringen i lagen tillkommit för att tvetydiga sexuella situationer inte lika lätt ska kunna bortförklaras som missförstånd, utan att även fall där ett verbalt “nej jag vill inte” saknas ska kunna klassas som övergrepp. Hon beskriver att “är det inte ett ja så är det ett nej”. Ida uppfattar det också som att “allt utöver ett ja är ett nej och därmed övergrepp/våldtäkt”. Alices förståelse av lagändringen skiljer sig något från de andra informanternas. Hon beskriver att ett nej alltid är ett nej men att detta måste uttryckas verbalt, vilket *inte* krävs enligt lagen.

2.3.3. ATT TOLKA SEXUELLT SAMTYCKE

Ingen av informanterna beskriver att de upplever några särskilda svårigheter med att bedöma huruvida andra personer ger samtycke eller inte i sexuella situationer, men däremot finns hos flera av informanterna en ödmjukhet inför eventuella svårigheter som skulle kunna uppstå i sexuella situationer. Liv anser att man “märker snabbt om någon inte vill” men berättar samtidigt att hon själv och människor hon känner någon gång har agerat som om de ville men ändå inte velat, för att de inte velat avbryta sexet och att det då blir svårt att veta. Lova beskriver att hon än så länge inte har haft några problem med att avgöra om personen hon har sex med har givit samtycke till vad som sker eller inte, eftersom det oftare är hon som inte vill. Alice upplever själv inga problem att tolka någon annans samtycke, men berättar att hon har diskuterat ämnet med vänner som har vittnat om en upplevd problematik. Nadine skriver att hon såvitt hon vet inte har gjort någonting som någon annan inte velat och att hon är relativt säker på detta, men att det är svårt att vara “helt 100”. Hon förklarar att hon kan ha missat “utökat samtycke”, alltså missat att utföra någonting som den andra personen ville, men att hon inte tror att hon har missat “indraget samtycke”. Både Liv och Ida förklarar att det i deras sexuella aktiviteter brukar vara killen som tar första steget eller är den som är drivande under sex, och att det gör det lättare att avgöra när den andra personen vill eller inte vill. Liv berättar dock att hon, om hon är den som tar första steget i en sexuell situation, brukar stämna av om den andra personen är

bekvämt med det som sker. Samtidigt menar hon att man “märker tydligt när båda vill” och om inte “så är det något fel på en”. Amira tycker att det är “ganska uppenbart” så länge man är inkännande och “stämmer av med varandra med blickar och ord och kroppsspråk”.

På frågan hur våra informanter visste att personen de senast hade sex med ville ha sex med dem svarar majoriteten att den andra personen uttryckte detta verbalt. Amira skriver att “han sa det rakt ut” medan Liv berättar att hon och hennes sexpartner “dubbelkollade med varandra, frågade så båda ville”. Nadine förklarar att hon och personen hon senast hade sex med hade sagt till varandra att båda kunde tänka sig “mer än bara kramar” och att detta så småningom ledde till en sexuell aktivitet. Lova kommer inte ihåg om personen hon senast hade sex med sa att han ville ha sex eller om han började ta på henne. Alice berättar att hennes senaste sexpartner blev dominant och berättade vad han ville göra med henne. Även Ida vittnar om att personen hon senast hade sex med var aktiv och dominant. Hon förklarar att det var han som initierade akten och “tog kommando genom hela sexet”. Alla våra informanter svarar nej på frågan om de någon gång har haft sex med någon som de antingen visste eller misstänkte inte ville ha sex. Ida utvecklar sitt svar genom att förklara att hon, om hon har varit det minsta osäker på den andra personens vilja, har avbrutit och “frågat rätt ut”. En av våra informanter svarar dock ja på frågan om de någon gång har försökt påverka någon till att ha sex med dem även om personen sagt eller visat att den inte vill. Det är Alice som berättar att hon flera gånger bett sin sexpartner att ha sex med henne, “nästintill tjatat”, men att det ingår i en del maktspel som hon har med sin partner och att hon därför inte är säker på om det räknas. Liv berättar att hon kan fråga om olika ställningar under sex men att hon aldrig brukar be personen hon har sex med att utföra olika sexuella praktiker på henne. Hon menar att det är bättre att låta den andra personen själv ta sådana initiativ eftersom hon är av uppfattningen att “vill dem göra det så kommer dem göra det”.

Informanterna verkar uppleva vissa skillnader mellan hur män och kvinnor kommunicerar och praktiserar samtycke i sexuella situationer. Nadine tror att kvinnor är sämre på att “rakt ut” kommunicera sexuellt samtycke än män (vilket vi tolkar som att hon syftar på verbal kommunikation), både när det handlar om att ge samtycke och att dra in sitt samtycke. Ida tycker snarare att det känns som att kvinnor skulle önska mer muntlig kommunikation från män i sexuella situationer. Hon beskriver dock att hon tror att kvinnor ofta blir fysiskt

passiva vid osäkerhet. Alice känner att män generellt är mer osäkra när det kommer till vad som är okej och inte i sexuella situationer, men att hon utöver det inte har någon inblick i vilka eventuella skillnader som finns. Liv berättar att hon alltid brukar dubbelkolla med personen hon ska ha sex med om den vill, medan de killar hon har haft sex med inte har frågat utan "bara kört på". Hon menar att det borde vara en självklarhet att försäkra sig om den andra personens vilja och förklarar att hon dessutom tycker det är attraktivt när ens sexpartner stannar upp för att stämma av med personen som man ska ha sex med. Varken Amira eller Lova har reflekterat kring några eventuella skillnader mellan hur män och kvinnor kommunicerar och praktiserar sexuellt samtycke. Ändå vittnar Amira om påtagliga skillnader mellan hur hon och hennes nuvarande partner hanterar ett avvisande i en sexuell situation:

Jag har inte problem med att vara inkännande och respektera min partner när han inte vill, men känner att det inte är lika lätt för han att ta ett nej alla gånger vilket gör det jobbigt varje gång jag säger nej, för jag vet att det snurrar runt till att handla om honom tillslut och att han tar det personligt, att det beror på att jag förlorat kärlek/attraktion till honom, så då blir allt att handla om att jag måste typ trösta honom.

(Amira, 33 år)

Amira beskriver att hennes partners reaktion vid ett sexuellt avvisande gör det jobbigt för henne att säga nej till sex, eftersom det kan resultera i att hon får "trösta honom". Detta går att kopplas till Fosters teori kring aspekter som spelar in vid sexuell vägran. Att undvika spänningar i relationen eller att ens partner ska känna sig avvisad blir här en aspekt som spelar in till hur hon resonerar inför att genomföra sin sexuell vägran (Foster, 2011:10). Amiras partners agerande tydliggör att det kan vara känslomässigt svårt att bli sexuellt avvisad, vilket även Alice har upplevelser av. Alice berättar att hon upplever en olustkänsla när hon blir nekad sex av sin partner och att detta kan få henne att börja tvivla på sig själv men att det då hjälper att ta en diskussion med sin partner för att prata om situationen. Dessa olika två berättelser visar på att människors sexuella behov ofta kan vara sammankopplade med ett behov av erkännande (Gunnarsson, 2020:183).

Endast två av våra informanter upplever att normer, förväntningar och ideal kopplat till sex påverkar hur de förstår, kommunicerar och praktiserar sexuellt samtycke. Amira, som är en av dem, menar att hon idag på ett tydligare sätt kan sätta gränser i sexuella situationer och att hon inte tar något för givet när det handlar om någon annans samtycke. Den andra informanten som också upplever att hon påverkas, Nadine, förklarar att hon har en massa förväntningar kopplade till sex som hon upplever kommer inifrån henne själv. Hon beskriver att de förväntningar som hon har på sig själv inte är hälsosamma, men att hon upplever att ju mer man pratar om sex och vilka normer och förväntningar som är inneboende i sexuella situationer och praktiker, desto lättare är det att identifiera mönster som man fastnat i och reflektera över varför man agerar som man gör. Alice och Liv menar att deras förståelse av samtycke i sexuella situationer inte påverkas av normer, förväntningar och ideal kopplat till sex. Alice uppger att tydlighet alltid har varit viktigt för henne och Liv verkar vara av samma uppfattning och förklarar att hon alltid har varit noga med att fråga om samtycke "oavsett hur folk sett på det". Alice, Lova och Nadine anser inte att införandet av den nya sexualbrottslagstiftningen, även kallad samtyckeslagen, har haft någon inverkan på hur de tänker kring sexuellt samtycke eller normer, förväntningar och ideal kopplat till sexuella situationer. Liv förklarar att hon "alltid tyckt så" och att det var på tiden att lagen ändrades medan Ida anser att lagändringen har gjort det enklare att definiera våldtäkt och sexuella övergrepp. Amira berättar att hon, efter införandet av den nya sexualbrottslagstiftningen, "ser på sexlivet som något mer intimt och respektfullt" än vad hon gjorde tidigare och att det idag finns ett större fokus på samtycke och samspel i sexuella sammanhang.

2.4 VILJANS KOMPLEXITET

2.4.1. TJATSEX OCH RÄDSLAN FÖR ÖVERGREPP

Fyra av våra sex informanter uppger att de någon gång har gått med på att ha sex fast de egentligen inte velat och samtliga informanter uppger att de någon gång har gått med på att utföra eller medverka i en sexuell handling fast de egentligen inte velat. Anledningarna till informanternas medgivanden är varierande och inte sällan beroende av flera faktorer. Både Lova, Nadine, Liv och Amira berättar att de ibland har gått med på att ha sex efter påtryckningar från sina sexpartners. Nadine förklarar att hennes bakgrund av att ha blivit

utsatt för tjuvsex har fått henne att känna att hon inte tillåts säga nej till sex, vilket har resulterat i att hon gått med på saker som hon inte velat. Hon tar bland annat upp en situation där en kille som hon hade hånglat med på en fest initierade sex när de vid ett senare tillfälle sågs privat. Nadine berättar att hon inte kände att hon var i en position där hon kunde säga nej, vilket ledde till att hon gick med på att fortsätta trots att det inte kändes bra. Alice uppger att hon har gett sin dåvarande man "en avsugning av ren plikt-känsla". Bakgrunden till händelsen var att han hade fått henne att uppnå orgasm vilket gjorde att hon kände att hon var tvungen att se till att han också uppnådde orgasm.

Förutom förekomsten av tjuvsex och påtryckningar från sexpartners som ibland leder till att man "ger med sig" verkar det hos vissa av våra informanter finnas en rädsla för att bli utsatt för ett övergrepp om de skulle välja att utföra en sexuell vägran men att deras partner då inte skulle respektera detta. Liv beskriver att hon i vissa situationer "inte orkat ta tjuvsex" vilket flertalet gånger har varit kopplat till rädslan för att bli utsatt för ett övergrepp. I intervjun med vår yrkesverksamma barnmorska Elin berättar hon att personer som har varit med om att ens vilja inte har respekterats eller fått sina gränser överträdna ofta har svårare att kommunicera kring vad de vill och inte vill i sexuella situationer. Om man har fått lära sig att ens vilja inte har någon betydelse kan det kännas svårt eller meningslöst att kommunicera ett tydligt nej till någon annan. Hon menar att det till och med kan vara svårt att "känna ett tydligt nej i sig själv". Faktorer som juridiskt diskvalificerar giltigheten för en persons samtycke är om samtycket är en följd av hot, våld eller om personen befinner sig i en *särskilt utsatt situation*, till exempel på grund av *allvarlig rädsla*. Men var går gränsen mellan att vara allvarligt rädd och "bara" rädd? I Fosters studie om oönskat samtyckesbaserat sex tar hon upp rädslan för ett negativt bemötande vid en sexuell vägran som ett motiv till att ge samtycke till sex som man egentligen inte vill delta i. I Livs fall handlar rädslan om ett negativt bemötande om rädslan för att bli utsatt för ett övergrepp. Foster menar även att förmågan att säga nej till oönskat sex är beroende av individens relation till personen som initierar den sexuella akten, eftersom det spelar in i upplevelsen av vem det är som har makt eller kontroll över situationen. En rädsla för att ens sexpartner ska bemöta en negativt eller att generellt känna sig maktlös i en situation tenderar således att försvaga ens sexuella självförmåga (Foster, 2011:10). Att säga ja till sex för att inte behöva riskera att bli utsatt för ett övergrepp kan knappast klassificeras som *frivilligt deltagande* då det innebär att individen saknar kontroll över situationen (Wilkinson, 2008:1). Men med tanke på att vi lever i ett heteropatriarkalt samhälle som

systematiskt överordnar män och underordnar kvinnor går det inte att bortse från att alla heterosexuella relationer och praktiker i någon mån påverkas av detta maktförhållande (Jackson, 1999:123).

2.4.2. ORSAKER TILL SAMTYCKESBASERAT OÖNSKAT SEX

Flera av våra informanter uppger att de känner sig skyldiga att gå med på att ha sex under vissa omständigheter, till exempel om de har försatt sig i en viss situation eller om de inte anser att de har en tillräckligt bra anledning till att säga nej. Liv berättar att hon ibland känner sig skyldig till att ha sex om den andra personen förväntar sig det, även om hon på ett rationellt plan vet att hon inte behöver ställa upp på något hon inte vill göra, medan Amira förklarar att hon har svårt att se sig själv avbryta en sexuell situation av någon annan anledning än att det skulle göra fysiskt ont. Utifrån en teoretisk syn på kvinnors sexualitet som formad av sin position som sexuellt objekt är det möjligt att tolka informanternas utsagor som byggd på idén om kvinnor som sexuellt tillgängliga för män. De maktstrukturer och sociala villkor som leder till att kvinnor i högre utsträckning än män sätter sina egna behov åt sidan för andras skull genomsyrar all social interaktion, så även den sexuella, vilket skulle kunna förklara varför kvinnor tillmötesgår mäns sexuella behov trots att de själva inte har lust (Gunnarsson, 2020:161). I samtalen med våra informanter blir det tydligt att det kan finnas andra motiveringar till att ge samtycke till sex än enbart sexuell lust. Förutom upplevda förväntningar och påtryckningar från olika håll kan det också handla om en önskan att känna sig bekräftad och uppskattad. Liv berättar att hon av denna anledning ibland haft sex med personer som hon under andra omständigheter inte hade valt att ha sex med. I intervjun med psykoterapeuten Thomas berättar han att en stor kategori av de personer som han möter i sitt dagliga arbete upplever svårigheter med att kommunicera vad de vill och inte vill i sexuella situationer på grund av att de så gärna vill ha sexuell bekräftelse. Barnmorskan Elin resonerar på ett liknande sätt och menar att det finns en mängd aspekter som kan göra det svårt att säga nej till sexuella praktiker eller till och med säga ifrån när något gör ont. Elin berättar att det kan handla om en rädsla för att bli lämnad eller för att uppfattas som onormal som ibland gör att man ignorerar sin egen vilja eller kroppens signaler.

Att inte lyssna på kroppens signaler är ett återkommande tema i intervjuerna med våra yrkesverksamma informanter. Thomas berättar att en stor grupp av hans klienter ger samtycke

till sex trots att det gör ont. Enligt Thomas känner de sig inte utsatta för något samtyckesbrott, men de pratar inte heller om smärtan med sin sexpartner utan håller det för sig själva. Elin, som kommer i kontakt med många kvinnor som har problem med smärta under sex, hävdar att det ibland handlar om ett bristande "samtycke med sig själv". Hon upplever inte att det är särskilt vanligt att kvinnor som har ont vid sex blir tvingade till sex av någon annan, utan att det snarare handlar om att man inte lyssnar på sig själv och sin kropp som försöker tala om för en att det inte fungerar. Elin berättar att forskning har visat att det är vanligt att "man hamnar i ett uthärdande, där man fortsätter att ha sex som inte är skönt. Inte för att nån är dum mot en, inte för att man har en taskig partner, utan av andra skäl". Men vad är det då som gör att personer, framförallt kvinnor, ignorerar kroppens signaler och fortsätter med sex som inte känns skönt? Elin beskriver att hon är övertygad om att det hänger ihop med normer kring manlig och kvinnlig sexualitet och den hegemoniska uppfattningen av sex som penisens penetration av vaginan, men gör samtidigt en slags distinktion mellan "att vara utsatt och utsätta sig". En sådan uppdelning kan vara ett sätt att röra sig bortom synen på en tydlig förövare och ett tydligt offer i tvetydiga sexuella situationer, men blir samtidigt problematisk då den bortser från diverse sociala och samhälleliga faktorer som på olika sätt påverkar människors handlingsmönster. Enligt John H. Gagnon och William Simons teori om sexuella skript påverkas sexuella samspel av kulturellt accepterade normer och föreställningar om hur sex ska gå till, vilket kan leda till att personer på ett rutinmässigt sätt följer det heterosexuella skriptet istället för att lyssna in vad de själva vill - eller inte vill. Detta skapar förväntningar som gör det svårt att avbryta eller ändra det förutbestämda händelseförloppet (Gunnarsson, 2020:39).

2.5 SEXUELLA GRÄZONER

Utifrån den rådande sexualbrottslagstiftningen klassificeras allt som sker sexuellt efter att en person sagt nej eller på annat sätt gett uttryck för att den inte vill ha sex som ett sexualbrott. Lagen lägger även ett ansvar på individen att aktivt försäkra sig om sin sexuella partners frivilliga deltagande. Men som det framkommit i tidigare kapitel finns det även situationer där personer säger ja, okej då, eller på andra sätt ger uttryck för samtycke till sex eller till en sexuell handling, men där det av olika anledningar inte känns helt bra i alla fall. I praktiken är det nämligen inte alltid så enkelt att avgöra var gränsen går mellan att ha sex frivilligt eller mot sin vilja. Som vi visat på i tidigare kapitel kan kommunikationen i en sexuell situation

vara bättre eller sämre, samtycket kan ändras över tid och normer och föreställningar om sex och sexualitet spelar in i hur en sexuell situation upplevs och förstås.

2.5.1 BRISTFÄLLIG KOMMUNIKATION / BRISTFÄLLIG RESPEKT INFÖR DEN ANDRAS VILJA

Våra informanter har visat på att sexuella gråzoner kan se ut på många olika sätt och uppstå i en rad olika sammanhang. En god kommunikation kring samtycke verkar dock vara svårast att uppnå i nya relationer eller med tillfälliga sexuella partners. Amira menar till exempel att det kan finnas en samtyckesproblematik om man befinner sig i en ny relation men är ovan eller obekvämt med att muntligt gå igenom vad man gillar och inte gillar sexuellt. Ida är inne på samma spår och beskriver att gråzoner kan uppstå när man "testar sig fram fysiskt" istället för att kommunicera verbalt och menar att det är möjligt att missförstå passivitet för undergivelse i en sexuell situation om man inte känner varandra och förstår varandras beteenden. Gråzoner mellan samtycke och avsaknad av samtycke kan också uppstå vid sexuellt experimenterande av olika slag. Nadine berättar att hon och hennes partner ibland testat nya saker sexuellt som de på förhand inte kan veta om de kommer tycka om eller inte och att det i sådana situationer skulle kunna uppstå en gråzon. Men trots att flera av våra informanter ger uttryck för att gråzonssituationer har en tendens att uppstå till följd av bristfällig kommunikation eller okunskap om den andra personens preferenser eller sexuella beteende har våra yrkesverksamma informanter en bild av att människor generellt är ganska bra på att läsa av varandras signaler. Både Thomas och Elin beskriver att mycket av kommunikationen kring sex är relativt ordlös, vilket visserligen kan medföra en del problem, samtidigt som det innebär att människor utvecklar sin förmåga att kommunicera på andra sätt i sexuella situationer. Thomas upplever att det finns en stor medvetenhet hos de personer han möter om att förmågan att vara lyhörd och inkännande i sexuella situationer går hand i hand med ett bra sexliv, och att de flesta har koll på sexuellt samtycke och vad det innebär. Elin förklarar att hon har en stor tilltro till att människor i sexuella situationer förstår var gränsen mellan samtycke och avsaknad av samtycke går, även om hon i nästa andetag säger att det kan vara lite naivt.

Förutom diverse kommunikationssvårigheter och missuppfattningar i sexuella situationer som ibland leder till att man hamnar i en gråzon mellan samtycke och avsaknad av samtycke ger våra informanter även exempel på tillfällen där kommunikationen varit tydlig men där den

ena personen valt att bortse från den andra personens vilja. Amira vittnar bland annat om en före detta sexpartner som vid ett tillfälle försökte övertala henne till att ha sex med honom fastän hon tydligt uppgett att hon inte var intresserad:

Ja, mitt ex tjatade en gång väldigt mycket trots att jag sa att jag inte ville. Tillslut frågade jag honom om han ens skulle vilja ha sex med någon som inte ens vill, och då menade han att man "gör det för varandra" I [*sic!*] en relation även om man inte vill alla gånger. Så i ren demonstration så sa jag "Ja men prova då så får du se om det känns så jävla kul", och han hade då sex med mig medan jag låg helt blickstill och ointresserad. Kände mig helt förstörd efteråt och han sa sedan att "nej det var inte så kul". Kände bara att, vadfan, var du verkligen tvungen att utföra det för att fatta det? Den relationen höll inte av förklarliga skäl. Kunde inte se på han med samma ögon igen.

(Amira, 33 år)

I situationen som Amira redogör för lyckas hon kommunicera sin sexuella vägran och riktar istället fokus och kritik mot sin partners föreställning om att ha tillgång till sex i en relation. Den likgiltighet Amiras dåvarande partner visar inför hennes inställning till att ha sex med honom anspelar på föreställningen om att kvinnor ska vara sexuellt tillgängliga även när de inte har lust. Som vi tagit upp i tidigare kapitel blir denna förväntning kanske särskilt påtaglig i en kärleksrelation, eftersom kulturella skript lär oss att sex är något människor i ett förhållande förväntas ha för att det ska vara bra. Amiras "ja men prova då" skulle juridiskt sett kunna betraktas som ett uttryck för samtycke, men utifrån en större och mer utvidgad förståelse av sexuellt samtycke är det uppenbart att Amiras dåvarande partner går över en tydlig gräns när han väljer att inte ta hänsyn till hennes sexuella vägran. Lova har också erfarenhet av att befinna sig i en relation med en person som inte tog hänsyn till hennes vilja i sexuella situationer. Hon beskriver relationen med en före detta partner på följande sätt:

Ibland hade vi inte sex när jag inte ville och ibland hade han sex med mig ändå. Det var väldigt svårt att hitta en lösning som fungerade för båda när den ena vill ha sex väldigt ofta och den andra inte vill det. Det var ännu svårare när han inte tyckte att han kunde tillfredsställa sig själv när han var i en relation dessutom.

(Lova, 29 år)

Det Lova vittnar om är problematiskt eftersom hennes dåvarande partner verkar ha varit medveten om att Lova inte velat ha sex, men vid upprepade tillfällen valt att ha sex med henne i alla fall. Att Lova skriver att det blev extra problematiskt då hennes partner uttryckte att han "inte kunde tillfredsställa sig själv när han var i en relation dessutom" kan antingen tolkas som att hennes partner ansåg att han hade svårare att fysiskt tillfredsställa sig själv i en relation eller att han uttrycker missnöje över att inte få sina sexuella behov uppfyllda *trots* att han befann sig i en relation. Det senare knyter an till Amiras före detta partners förhållningssätt till att ställa upp på oönskat sex som något man i en relation "gör för varandra". Att rutinmässigt gå med på den här typen av ställa upp-sex skulle dock kunna leda till att man förlorar kontakten med sin egen sexuella lust eftersom hela ens sexliv utgår från andra personers sexuella behov och önsknings. I enlighet med heterosexuella skript tilldelas kvinnor en passiv roll som handlar om att svara på mannens initiativ snarare än att själv ta initiativ, samtidigt som de görs ansvariga för mäns sexuella njutning och tillfredsställelse på ett såväl strukturellt som individuellt plan (Jackson, 1999:18).

2.5.2 SEXUELL VÄGRAN

Som vi tagit upp i tidigare kapitel verkar det finnas en föreställning om att samtycke till sex automatiskt innebär samtycke till vissa sexuella handlingar samt en förväntning på att "slutföra" akten. Normer och föreställningar kring mäns och kvinnors sexualitet och deras olika roller i den sexuella akten kan ge upphov till sexuella gråzoner då det blir svårt att under en pågående sexuell situation ta tillbaka sitt samtycke eller på andra sätt frånga det heterosexuella skriptet. Känslor av oro, rädsla och skuld inför att säga nej till sex, avbryta en pågående sexuell situation eller ändra sig angående utförandet av en sexuell praktik är något som återkommer i flera av våra intervjuer. Hos flera av våra informanter har olusten inför att avbryta en pågående sexuell situation att göra med rädslan för att få ett negativt bemötande från sin sexpartner. Ida redogör bland annat för en sådan händelse när hon svarar på frågan om hon någon gång avbrutit sex för att hon inte längre ville:

Jag blev otroligt passiv men han fortsatte, och jag sa flera gånger att "nej men jag har mens" (vilket inte var sant) "jag har inte rakat mig" (han sa att det inte spelade någon roll) bara för att jag tyckte att det var jobbigt att han inte förstod att jag inte var 100%game. Tillslut sa jag att jag känner inte för att ha sex just nu. Han blev arg eftersom han "har redan kondomen på" och "men varför inte?".

Ida försöker på olika sätt signalera till sin partner att hon inte längre vill ha sex, men eftersom hennes partner inte reagerar på hennes försök att avböja hans sexuella ansatser får hon till slut verbalt förklara att hon inte har lust att ha sex. Ida har en tanke om att passivitet i sexuella situationer skulle kunna missförstås som undergivenhet. Detta går att koppla till föreställningen om kvinnors låtsade motstånd som bygger på idén om att kvinnors passivitet och även subtila nej ibland kan ses som en del av det sexuella spelet eftersom mannen enligt heterosexuella skript är den som "väcker" den sexuella lusten hos kvinnan. Denna föreställning skapar en form av glidande skala som öppnar upp för förekomsten av sexuella gråzoner och övergrepp (Gunnarsson, 2020:40). Att Idas partner dessutom blev arg när hon uttryckte att hon inte längre ville ha sex kan kopplas till de heterosexuella skript som skapar förväntningar på att kvinnor ska bortse från sin egen vilja för att, i första hand, tillgodose mäns behov.

Gråzoner mellan samtycke och avsaknad av samtycke kan även uppstå genom att någon av de inblandade parterna bryter mot en gemensam överenskommelse under den sexuella akten. Barnmorskan Elin beskriver att många berättelser om brutna överenskommelser i sexuella sammanhang handlar om killar som tagit av sig kondomen under penetrationssex trots att villkoret för penetrationssex var att det skulle ske med kondom. Hon berättar att det kan vara svårt att veta hur man ska förhålla sig till en situation där den andra personen inte respekterade de villkor som låg till grund för ens samtycke till den sexuella handlingen men där övriga omständigheter gör att man inte upplever att man blivit utsatt för ett övergrepp. Elin säger avslutningsvis att oavsett hur diskussionen efter en sådan händelse ser ut är denna handling ett brott mot en överenskommelse om att använda kondom och därmed bryter det även mot ett samtycke.

2.5.3 GRÅZONENS AVSAKNAD AV EN TYDLIG DEFINITION

En av anledningarna till varför det kan vara så svårt att prata om sexuella gråzoner är gråzonens avsaknad av en tydlig definition. När man befinner sig i en sexuell gråzon kan det därför vara svårt att veta hur man ska uppfatta situationen. Men ibland kan det också vara bekvämt att tala om en "gråzon" när det i själva verket handlar om ett regelrätt övergrepp. Liv

tänker sig att gråzoner har blivit ett begrepp som används som “något att skylla på” om man struntat i att inhämta samtycke eller gått över någons gräns i en sexuell situation.

Våra yrkesverksamma informanter har också reflekterat kring det problematiska med att den sexuella gråzonen är svår att definiera. Sofia, som är verksam som informatör inom RFSU, berättar att hon generellt brukar försöka undvika begreppet sexuella gråzoner i samtalet med unga. Istället fokuserar hon på att skapa ett mer kommunikativt sexliv för unga som växer upp genom att diskutera vad samtycke är och hur det kan se ut. Hon anser att det viktigaste att ha med sig till ingången till sexlivet är att “allt som inte är ett tydligt ja är ett nej” och att det bästa och enklaste sättet att ta reda på någons inställning till sex är genom att fråga personen. Barnmorskan Elin berättar att hon i början av sin karriär som barnmorska var väldigt mån om att dra tydliga skiljelinjer mellan våldtäkt och sexuella gråzoner genom att “definiera övergrepp som övergrepp”. Hon förklarar att hon flertalet gånger fått höra berättelser om i hennes mening tydliga övergrepp, men där personen som blivit utsatt inte själv definierar händelsen som ett övergrepp, utan pratar om det som ett missförstånd eller något som “bara blev”. Idag är dock Elin av uppfattningen att det inte är hennes plats att “klistra på andra epiteter om vad de har varit med om” och lägger istället sitt fokus på att stötta och informera om samtycke, normer och föreställningar kring sex och hur man sätter upp gränser för sig själv.

3. SLUTDISKUSSION

Studiens syfte har varit att undersöka hur samtycke i sexuella situationer och praktiker kan förstås, kommuniceras och praktiseras samt om, och i så fall hur, olika sätt att förstå och praktisera sexuellt samtycke påverkas av normer, förväntningar och föreställningar kopplade till sex och heterosexualitet. Med utgångspunkt i feministiska teorier kring sexualitet och ett socialkonstruktivistiskt förhållningssätt har vårt empiriska material analyserats utifrån utvalda delar av John H. Gagnon och William Simons teori om *sexuella skript* samt Charity Wilkinsons teoretiska syn på begreppet *oönskat sex* och Shantee Fosters teori om *samtyckesbaserat oönskat sex*.

Resultatet av vår studie har visat att våra informanter upplever att det finns en mängd normer, ideal och förväntningar kopplade till sex samt normativa föreställningar om manlig och kvinnlig sexualitet och deras olika förväntade roller i den heterosexuella akten. Något som framkom allra tydligast är att det finns ett betydande fokus på mannens sexuella njutning, bland annat i form av en penetrationsnorm, och att mannens utlösning betraktas som det "naturliga" slutet på den heterosexuella akten. Dessa heterosexuella skript sätter ramar för hur heterosex ska gå till vilket kan göra det problematiskt för kvinnor att avvika från det heterosexuella manuset och lyssna in sin egen sexuella vilja. Konstruktionen av mäns sexualdrift som en biologiskt ostoppbar kraft skapar ytterligare förväntningar på kvinnor att se till att uppfylla mannens sexuella behov och lägger över ansvaret för mannens sexuella lust på den kvinna som har "väckt" den (Jackson, 1978:31). I samtal med våra yrkesverksamma informanter kring penetrationsnormen uppger de även att detta är något som är en ledande orsak till smärta vid sex då penetrationsnormen är så stark att många kvinnor väljer att delta i penetrerande sex även om de under akten upplever smärta. Detta ser vi ett viktigt argument till att det behövs en vidare diskussion och kritik av de heterosexuella skript som formar föreställningen av hur sex ska gå till.

Flera av våra informanter vittnar även om en tydligt könad uppdelning mellan vem som är aktiv och vem som är passiv i sexuella situationer. Enligt våra informanter ses mannens sexualitet som drivande och i deras enskilda sexuella praktiker är det oftast mannen som intar den dominanta positionen och är styrande under sexakten, medan de själva är passiva. Detta beror enligt MacKinnon på att kvinnor har lärt sig att erotisera sitt underläge som ett led i upprätthållandet av mäns överordning (MacKinnon, 1989). Ett tydligt sätt för kvinnor i

vår kultur att bli uppskattade är som sexuellt objekt. Den kulturella uppdelningen mellan en dominerande part och en underordnad part i sexuella situationer och praktiker tillsammans med bilden av kvinnokroppen som ett objekt för mäns sexuella begär leder till att kvinnor tenderar att finna en njutning i att identifiera sig som det upphetsande objektet snarare än det handlande subjektet (Gunnarsson, 2020:40). Ett ifrågasättande av den könsdikotomisering som konstruerar män och kvinnor som varandras motpoler och erotiserar manlig överordning och kvinnlig underordning hoppas vi kan leda till en större dynamik inom sexuella samspel.

Vid analysen av vårt material har vi uppmärksammat en diskrepans mellan förståelsen av sexuellt samtycke och kommuniserandet och praktiserandet av detsamma. Samtliga informanter beskriver att de har en klar bild av vad de själva definierar som samtycke i sexuella situationer och är eniga om att alla inblandade måste vilja vara med på sexet för att det ska räknas som samtycke och att man inte kan tvinga fram ett samtycke genom tjat, hot eller våld. Vi har i analysen redogjort för att *vilja ha sex* eller att *gå med på att ha sex* nödvändigtvis inte är samma sak - vilket tydliggörs i sexualbrottslagstiftningens distinktion mellan inre inställning och uttryck - så i detta avseende skiljer sig informanternas definition av sexuellt samtycke från den juridiska definitionen. Ytterligare faktorer (förutom tjat, hot eller våld) som våra informanter anser ogiltiggör ett samtycke är om samtycket är en följd av ett utnyttjande av någons sårbara position - vilket går i linje med begreppet *särskilt utsatt situation* som används i sexualbrottslagstiftningen - eller om en person går med på att ha sex på grund av rädsla för konsekvenserna som följer av att säga nej. Flera av de faktorer eller omständigheter som informanterna lyfter fram som diskvalificerande faktorer för sexuellt samtycke har de själva erfarenhet av. Trots deras teoretiska syn på sexuellt samtycke som något flytande och föränderligt som både kan omprövas och tas tillbaka upplever majoriteten av informanterna svårigheter med att omsätta sin teoretiska syn på samtycke till praktik. Konflikten mellan informanternas teoretiska syn på sexuellt samtycke och deras upplevda svårigheter med att kommunicera kring sin egen vilja i sexuella sammanhang ser vi som nära sammankopplad med den heteropatriarkala ordning inom vilken kvinnor positioneras som sexuella objekt för mäns sexuella behov och begär (MacKinnon, 1989:318).

Det våra informanter upplever som allra svårast är att säga nej till oönskat sex eller att

avbryta en pågående sexuell situation för att de inte längre vill ha sex. Hos flera av våra informanter har olusten inför att utföra en effektiv sexuell vägran eller avbryta en pågående sexuell situation att göra med rädslan för att få ett negativt bemötande från sin sexpartner eller till och med bli utsatt för ett övergrepp. Förutom rädslan för negativa konsekvenser vid en sexuell vägran ger våra informanter uttryck för en upplevd plikt eller skyldighet att "ställa upp" på sex för att tillfredsställa sin sexpartner. Trots att det hos informanterna finns en vetskap om att de inte behöver ställa upp på något som de inte vill göra beskriver flera av dem att det ändå är så det *känns*. De motstridiga känslor som våra informanter ger uttryck för ser vi som en följd av att heterosexuella skript är så starkt internaliserade i oss människor att det blir svårt att avvika från det som vi uppfattar som normen. I samtalen med våra informanter har det blivit tydligt att det finns många andra motivationer till att ha sex än enbart sexuell lust. Det kan handla om en vilja att leva upp till normer och förväntningar, en önskan om att få bekräftelse och uppskattning eller ett försök att hålla sin partner på gott humör. I det ständiga navigerandet mellan olika motivationer till att ha sex kan det uppstå konflikter mellan den "egna viljan" och yttre faktorer som påverkar ens handlande i sexuella situationer. Men i enlighet med de teoribildningar som den här uppsatsen bygger på är vi av uppfattningen att det inte existerar någon tydlig åtskillnad mellan handlingar baserade på tvång och handlingar baserade på egen vilja. Mänskliga subjekt skapas och formas av sina relationer till andra mänskliga subjekt och är begränsade av beroendeförhållanden till kulturella normer och samhällsstrukturer. Detta innebär att våra behov, begär och viljor inte bara finns från början utan konstrueras i social interaktion. Makthierarkin mellan män och kvinnor leder till att kvinnor tenderar att disciplinera sig själva för att passa in i en sexualitetsmodell som prioriterar mäns sexuella begär och njutning samtidigt som kvinnors roll blir att se till att denna uppfylls (Jackson, 1999:134). Om man tar hänsyn till den inneboende makthierarkin i heterosexuella relationer och hur människor socialiseras in i normativa uppfattningar om hur sex ska gå till - bland annat genom sexuella skript - blir det tydligt att förmågan att handla autonomt i sexuella situationer är tämligen begränsad.

Flera av våra informanter uppger dock att stereotypiska ideal och föreställningar kring heterosexuella praktiker idag är i förändring och att det har blivit lättare att prata om bland annat kvinnors njutning, sexuellt samtycke och sexuellt samspel. Det blir därför, som några av informanterna beskriver, lättare att reflektera över sina egna sexuella begränsningar och

sexuella vilja. Detta tänker vi oss går i linje med Shantee Fosters studie som visar att en ökad sexuellt självförtroende och sexuell självförmåga även leder till en minskning av samtycke till oönskat sex (Foster, 2011:10).

Avslutningsvis vill vi uppmuntra till en vidare diskussion kring förekomsten av sexuella gråzoner samt svårigheter gällande kommunikationen och praktiserandet av sexuellt samtycke. Vi anser att detta är viktigt för att skapa en större medvetenhet och förståelse för de strukturer och normer som skapar gråzonssituationer och som kan göra det svårt att agera självständigt i sexuella sammanhang. En diskussion är även viktig för att belysa att samtycke är något flytande och föränderligt, eller som en av våra informanter uttryckte det: "Samtycke är någonting man ger eller får, ingenting man tar eller kräver, och kan alltid dras tillbaka".

3.1 FÖR VIDARE FORSKNING

Vi är medvetna om att vårt uppsatsämne hade varit möjligt att undersöka ur en rad olika perspektiv och aspekter. Ett exempel på detta är mäns upplevelser av gråzonen mellan samtycke och avsaknad av samtycke och deras förståelse och praktiserande av sexuellt samtycke. Det hade även varit möjligt att göra en analys av hur könsroller och konventionella föreställningar kring manlig och kvinnlig sexualitet är i förändring och hur detta påverkar människors sexuella samspel. Vi är övertygade om att gråzoner mellan sexuellt samtycke och avsaknad av samtycke uppstår i alla typer av relationer och påverkas av flera samverkande maktstrukturer och att det därför hade varit värdefullt att undersöka detta ur ett intersektionellt perspektiv. Sexuellt samtycke hade dessutom varit mycket intressant att undersöka ur ett psykologiskt perspektiv för att på ett djupare plan analysera graden av frivillighet i sexuella situationer och praktiker.

4. KÄLLFÖRTECKNING

4.1 LITTERATUR OCH TRYCKTA KÄLLOR

Blom, Kristin (2012). *Den sexuella gråzonen: En studie om sexuella berättelser från ett gränsland utan språk*. Magisteruppsats. Göteborg: Göteborgs Universitet

Folkhälsomyndigheten (2020). *Ett spektrum av sexuella samtycken. En intervjustudie om samtycke hos sexuellt aktiva vuxna*. Artikelnummer: 20102. Utgivare: Folkhälsomyndigheten

Foster, M. Shantee (2011). *Consensual unwanted sex: Motivations and reservations*. Doktorsavhandling. Linköping: Linköpings Universitet

Fägerborg, Eva (2011). "Intervjuer". I Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus (red.) *Etnologiskt fältarbete*. 2., [omarb. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Gunnarsson, Lena (2020). *Samtyckesdynamiker: Sex, våldtäkt och gråzonen däremellan*. Lund: Studentlitteratur AB

Holmberg, Erika (2019). "Det märker man liksom" - *En kvalitativ fokusgruppstudie om unga heterosexuella mäns resonemang kring sex, samtycke och samtyckeslagen*. Kandidatuppsats. Lund: Lunds Universitet

Jackson, Stevi (1999). *Heterosexuality in Question*. London: SAGE Publications Ltd

Jackson, Stevi (1978). "The Social Context of Rape: Sexual Scripts and Motivations". I *Womens's Studies Int. Quart.* Vol. 1, pp. 27-38. Pergamon Press

Jeffner, Stina (1998). "Liksom våldtäkt typ...": *Om betydelsen av kön och heterosexualitet för ungdomars förståelse av våldtäkt*. Doktorsavhandling. Stockholm: Utbildningsförlaget

Brevskolan

MacKinnon, A. Catharine (1989). *Towards A Feminist Theory of the State*. London: Harvard University Press

Simon, William & Gagnon, H. John (1986). "Sexual Scripts: Permanence and Change". I *Archives of Sexual Behavior*. Vol. 15, No. 2. Plenum Publishing Corporation

Simon, William & Gagnon, H. John (1973). *Sexual Conduct: The Sexual Sources of Human Sexuality*. Chicago: Aldine Publishing Company

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (ISBN:91-7307-008-4). Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wilkinson, Charity (2008). *Unwanted sex versus rape: How the language used to describe sexual assault impacts perceptions of perpetrator guilt, victim blame and reporting*. Doktorsavhandling i psykologi. Indiana University of Pennsylvania

Öhlander, Magnus (2011). "Analys". I Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus (red.) *Etnologiskt fältarbete*. 2., [omarb. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur

4.2 OFFENTLIGT TRYCK

Prop. 2004/05:45. *En ny sexualbrottslagstiftning*.

Prop. 2012/13:111. *En skärpt sexualbrottslagstiftning*.

Prop. 2017/18:177. *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet*.

SOU 2010:71. *Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag. Betänkande av 2008 års sexualbrottsutredning*.

SOU 2016:60. *Ett starkare skydd för den sexuella integriteten. Betänkande av 2014 års sexualbrottskommitté*

4.3 OTRYCKTA KÄLLOR

Sex stycken skrivna kvalitativa intervjuer, tillhandahållna mars 2021. Dessa finns i författarnas ägo.

Tre stycken inspelade kvalitativa intervjuer, gjorda mellan februari och mars 2021. Dessa finns i författarnas ägo.

5. BILAGOR

5.1. BILAGA 1. INTERVJUGUIDE TILL PRIVATPERSONER

Information till dig som funderar på att delta i vår studie om gråzoner av samtycke i sexuella situationer

Hej!

Vi heter Hanna och Isabella, och är två studenter som för närvarande skriver vår kandidatuppsats inom Kulturprogrammet vid Göteborgs Universitet. I vår uppsats har vi valt att undersöka gråzoner av samtycke i sexuella situationer och praktiker. Vår intervjuguide är framtagen för att användas i kvalitativa intervjuer där vi vill samtala om hur sexuellt samtycke kan förstås, kommuniceras och praktiseras. Vi är även intresserade av om, och i så fall hur, olika sätt att förstå och praktisera sexuellt samtycke påverkas av normer, ideal och förväntningar kopplade till sexuella praktiker och olika identitetskategorier.

Intervjun sker i skriven form och skickas in via mail. Frågorna som ställs vid intervjun berör teman som kommunikation i sexuella situationer, förståelsen av sexuellt samtycke och hur detta praktiseras samt normer och föreställningar kring sexualitet.

Vi vänder oss till dig som kan tänka dig att dela med dig av personliga erfarenheter och tankar som berör dessa ämnen. Deltagandet är helt frivilligt och du kan när som helst välja att avbryta din medverkan. I vår undersökning kommer våra informanter vara anonyma, vilket innebär att inga namn eller övriga personuppgifter kommer skrivas ut. Intervjumaterialet kan komma att användas till citering och vid dessa tillfällen ges informanterna fiktiva namn. Intervjumaterialet kommer endast att användas till denna undersökning. Det går bra att hoppa över frågor som du känner dig obekvämt med att svara på.

Var vänlig skriv in dina svar efter frågorna i frågeformuläret och skicka in till oss via mail, antingen till [REDACTED] eller till [REDACTED].

Du är välkommen att höra av dig om du har några frågor om studien.

Varma hälsningar,

Hanna och Isabella

Intervjuguide

Bakgrund:

- Vad är din nuvarande sysselsättning?
- Identifierar du dig som kvinna, man, icke-binär eller annat?
- Hur gammal är du?
- Hur definierar du din sexuella läggning/sexuella identitet?
- Vilken är din civilstatus?
- Bor du i en liten, stor eller mellanstor stad?

Sex:

- Vad definierar du som sex?
- Är sex något du brukar diskutera med vänner? Vad brukar ni i så fall diskutera?
- Upplever du att det finns normer och förväntningar kopplade till sex? I så fall, vilka?
- Upplever du att dessa normer och förväntningar skiljer sig åt beroende på vilken sexuell situation det gäller, till exempel sex i en kärleksrelation eller ett one night stand? Utveckla gärna.
- Upplever du att normer och förväntningar kopplade till sexuella situationer och praktiker skiljer sig åt beroende på identitetskategorier, såsom kön/genus, ålder, sexualitet etc? Utveckla gärna.
- Upplever du att det finns normer och förväntningar kring hur mycket sex du förväntas ha? Utveckla gärna.
- Upplever du att normer/förväntningar kring hur mycket sex en person förväntas ha ser olika ut beroende på om en person är i en relation eller inte, samt hur ny relationen är? Utveckla gärna.
- Upplever du att normer/förväntningar kring hur mycket sex en person förväntas ha ser olika

ut beroende på om personen identifierar sig som kvinna eller man eller beroende på ålder?
Utveckla gärna.

-Har du någonsin upplevt din egen sexuella lust som avvikande från normen på något sätt?

-Om du och din sexpartner vill ha sex olika ofta eller på olika sätt, hur hanterar ni detta? Vad kan det finnas för svårigheter kring detta?

-Finns det något som du i dina sexuella situationer upplever som jobbigt eller problematiskt, exempelvis gällande prestation, utseende etc? Utveckla gärna.

Kroppen:

-Upplever du att det finns normer, förväntningar och ideal kring kroppar kopplat till sexuella situationer? Utveckla gärna.

-Upplever du att dessa normer, förväntningar och ideal ser olika ut beroende på personernas identitetskategorier? Exempelvis kön/genus, ålder, sexualitet etc.

-Upplever du att du påverkas av normer/förväntningar/ideal kring din egen kropp kopplat till sexuella situationer? I så fall, på vilket/vilka sätt?

-Upplever du att du påverkas av normer/förväntningar/ideal kring andras kroppar kopplade till sexuella situationer? Exempelvis att du själv har vissa förväntningar på andras kroppar?

Samtycke & sexuella gråzoner:

-Hur definierar du samtycke i sexuella situationer?

-Är sexuellt samtycke något du brukar diskutera med närstående? I så fall, på vilket sätt?

-Hur upplever du din förmåga att kommunicera till en person om, när och hur du vill ha sex?

-Hur brukar du kommunicera att du vill ha sex med en person? Till exempel genom ord, blickar, kroppsspråk etc.

-Hur visste du att personen du senast hade sex med ville ha sex med dig? -Om du inte vill ha sex med en person eller inte vill ha sex på ett visst sätt, hur brukar du kommunicera detta?

-Har du någon gång avbrutit pågående sex med en person för att du inte längre ville ha sex?

Hur gick det i så fall till?

-Upplever du att det kan finnas svårigheter med att avbryta en sexuell situation när den väl har börjat? Vilka kan dessa svårigheter vara?

-Upplever du svårigheter kring att kommunicera eller praktisera samtycke i sexuella situationer? I så fall, när och på vilka sätt?

-Har du någon gång gått med på att ha sex med någon fast du egentligen inte ville? Utveckla gärna.

-Har du någon gång gått med på att utföra eller medverka i en sexuell handling fast du egentligen inte ville? Utveckla gärna.

-Kan du uppleva svårigheter med att bedöma huruvida andra personer ger samtycke eller inte vid sexuella situationer? Utveckla gärna.

-Har du någon gång försökt påverka någon till att ha sex med dig eller till att ha sex på ett särskilt sätt, även om personen sagt eller visat att hen inte vill? Utveckla gärna.

-Har du någon gång haft sex med någon fast du visste/misstänkte att personen egentligen inte ville? Utveckla gärna.

-Upplever du att det kan uppstå gråzoner mellan samtycke och avsaknad av samtycke i sexuella situationer? I så fall, på vilka sätt?

-Är gråzoner av sexuellt samtycke något du själv funderat/reflekterat kring? Utveckla gärna.

-Upplever du att det finns information/kunskap eller platser du kan vända dig till angående funderingar kring gråzoner av sexuellt samtycke?

-Upplever du att du är införstådd i vad samtyckeslagen innebär? Beskriv gärna. -Har införandet av samtyckeslagen haft någon inverkan på hur du tänker kring sexuellt samtycke eller normer, förväntningar och ideal kopplat till sexuella situationer? Om ja, på vilka sätt?

-Upplever du att det finns någon skillnad i hur män och kvinnor kommunicerar och praktiserar sexuellt samtycke? Utveckla gärna.

-Har du någon gång upplevt en oönskad fysisk smärta under eller efter sex? I så fall, kommunicerade du detta till personen du hade sex med eller inte? Utveckla gärna.

-Upplever du svårigheter med att kommunicera kring gränser mellan njutning och smärta/obehag vid sexuella situationer?

Normer och ideal:

-Upplever du att normer, förväntningar och ideal kopplat till sex påverkar hur du förstår, kommunicerar och praktiserar sexuellt samtycke? Utveckla gärna.

-Upplever du att normer, förväntningar och ideal kopplat till sex har förändrats under de senaste tio åren? Om ja, på vilka sätt?

-Om du fick spåna fritt, vad tror du i så fall att detta beror på?

-Finns det något annat som du vill ta upp/har tänkt på?

TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

5.2. BILAGA 2. INTERVJUGUIDE TILL YRKESVERKSAMMA

Information till dig som funderar på att delta i vår studie om gråzoner av samtycke i sexuella situationer

Hej!

I vår kandidatuppsats inom kulturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs Universitet har vi valt att undersöka gråzoner av samtycke i sexuella situationer och praktiker. Denna intervjuguide är framtagen för att användas i kvalitativa intervjuer där vi vill samtala om hur sexuellt samtycke kan förstås, kommuniceras och praktiseras. Vi är även intresserade av om, och i så fall hur, olika sätt att förstå och praktisera sexuellt samtycke påverkas av normer, ideal och förväntningar kopplade till sexuella praktiker och olika identitetskategorier.

Intervjun sker via videolänk och frågorna som ställs vid intervjun berör teman som kommunikation i sexuella situationer, förståelsen av sexuellt samtycke och hur detta tillämpas samt normer och föreställningar kring sexualitet.

Vi vänder oss till dig då vi gärna vill ta del av dina erfarenheter av möten och samtal med människor om hur dessa förstår och praktiserar sexuellt samtycke samt förhåller sig till upplevda normer, ideal eller förväntningar kring sexuella situationer. Deltagandet är helt frivilligt och du kan när som helst välja att avbryta din medverkan. Du är också välkommen att höra av dig om du har några frågor om studien.

I vår undersökning kommer våra informanter vara anonyma. Inga namn eller övriga personuppgifter kommer skrivas ut. Vi kommer att nämna vilka organisationer vi varit i kontakt med men ej skriva ut vilka specifika mottagningar eller kliniker som deltagit. Med er tillåtelse kommer intervjun att spelas in och intervjumaterialet kan komma att användas till citering. Intervjumaterialet kommer endast att användas till denna undersökning. Om det är någon fråga som du av någon anledning inte vill svara på går detta givetvis bra.

Varma hälsningar,

Hanna och Isabella

Intervjuguide

Bakgrund:

- Vad är din nuvarande sysselsättning/yrkestitel?
- Hur länge har du jobbat med detta?
- Hur kom det sig att du valde just detta yrke?
- Jobbar du inom en organisation, i så fall vilken?
- Skulle du kunna berätta lite kort om organisationen?
- Hur kom det sig att du arbetar inom just denna organisation?

I mötet med människor via arbetet:

- Om, och i så fall på vilka sätt, möter du människor i ditt dagliga arbete?
- Vilka grupper/identitetskategorier kommer du mest i kontakt med genom ditt arbete?
Exempelvis ålder, kön/genus?
- Under dessa möten, finns det vissa ämnen som står mer i fokus än andra?

Sex:

- Är sex något som brukar diskuteras eller ställas frågor kring under samtalen? Om ja, på vilka sätt?
- Vad brukar människor som pratar med er om sex vanligtvis definiera som sex? Vilka praktiker, situationer eller miljöer exempelvis?
- Har du erfarenhet av att de människor du möter upplever normer och förväntningar kopplade till sexuella situationer och praktiker? Om ja, på vilka sätt diskuteras dessa? -Ser dessa normer och förväntningar olika ut beroende på identitetskategorier? -Har du erfarenhet av att de människor du möter upplever normer kring hur mycket eller lite sex personer förväntas ha?
- Ser dessa normer olika ut beroende på om en person är i en relation eller inte? -Ser dessa normer olika ut beroende på om personen identifierar sig som kvinna eller man? -I samtal

med människor, händer det att personer pratar om sin sexuella lust som problematisk?

Exempelvis att de har för mycket eller lite lust.

-Finns det något annat som brukar tas upp som problematiskt kring sexuella situationer?

Exempelvis gällande prestation, utseende etc.

Kroppen:

-Har du erfarenhet av att de människor du möter upplever normer och förväntningar kopplade till sin egen eller andras kroppar under sexuella situationer? I så fall, vilka är dessa?

-Ser dessa normer och förväntningar olika ut beroende på personens identitetskategorier?

Samtycke & sexuella gråzoner:

-I samtal med människor, är sexuellt samtycke något som brukar diskuteras eller ställas frågor kring? Om ja, på vilka sätt?

-I samtal med människor, är det vanligt att personer uttrycker svårigheter att kommunicera eller praktisera samtycke?

-Har du erfarenhet av att de människor du möter upplever gråzoner mellan samtycke och avsaknad av samtycke? Hur diskuteras detta?

-Upplever du att människor som du möter är införstådda i vad samtyckeslagen innebär? -I samtal med människor, upplever du att införandet av samtyckeslagen har haft någon inverkan på normer, förväntningar och ideal kopplat till sexuella situationer? Om ja, på vilka sätt?

-I samtal med människor, upplever du att det finns någon skillnad i hur män och kvinnor kommunicerar och praktiserar sexuellt samtycke?

-I samtal med människor, händer det att personer berättar att de har haft sex fast de inte vill? Om ja, varför?

-I samtal med människor, händer det att personer berättar att de har haft sex med någon som de vet eller misstänker inte ville? Utveckla.

-I samtal med människor, händer det att personer uttrycker svårigheter med att bedöma

huruvida andra personer ger samtycke eller inte vid sexuella situationer? Utveckla. -I samtal med människor, händer det att personer uttrycker att de upplevt oönskad fysisk smärta under eller efter sex? Om ja, finns det något mönster i vilka som uttrycker detta?

-I samtal med människor, upplever du att det finns svårigheter att uttrycka sig gällande gränser mellan njutning och smärta/obehag vid sexuella situationer?

-I samtal med människor, upplever du att personer uttrycker svårigheter med att avbryta en sexuell situation när den väl börjat? Utveckla.

-I samtal med människor, upplever du att kommunicerandet och praktiserandet av sexuellt samtycke är enklare eller svårare beroende på relationen mellan de inblandade i den sexuella situationen? Exempelvis om man har en kärleksrelation eller en tillfällig sexuell förbindelse.

Normer och ideal:

-Upplever du att normer, förväntningar och ideal kopplat till sexuella situationer påverkar förståelsen, kommunicerandet och praktiserandet av sexuellt samtycke? -Upplever du att normer, förväntningar och ideal kopplat till sexuella situationer och praktiker har förändrats under de senaste tio åren? Om ja, på vilka sätt? -Om du fick spåna fritt, vad tror du att detta beror på?

-Finns det något annat som du vill ta upp/har tänkt på?

TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

5.3. BILAGA 3. ÖVERGRIPANDE TEMAN

Normer och föreställningar kopplat till sex och sexualitet

En hegemonisk definition av vad sex är, hur mycket eller lite sex man förväntas ha, sex i en relation kontra tillfälligt sex, hur man pratar om sex (vad benämns som sex och vad benämns som förspel t.ex.)

Normer och föreställningar kopplat till heterosexualitet

Föreställningar om kvinnlig och manlig sexualitet

Kvinnors och mäns respektive roller i sexuella situationer och praktiker

Normer och föreställningar kring sexuella handlingar

Sexuell kommunikation och praktiserande av samtycke i sexuella situationer

Definition av sexuellt samtycke

Syn på och vetskap om samtyckeslagen

Att kommunicera att man vill/inte vill ha sex

Att avbryta en pågående sexuell akt

Att tolka andras kommunikation/samtycke i sexuella situationer

Eventuella skillnader mellan hur män och kvinnor kommunicerar/praktiserar sexuellt samtycke

Viljans komplexitet

Erfarenheter av att gå med på oönskat sex

Motivationer till att gå med på oönskat sex

Vad innebär "egen vilja" och frivillighet?

Att sätta gränser

Förhållningssätt och upplevelser av sexuella gråzoner

Upplevelser av gränslandet mellan samtycke och icke-samtycke

Svårigheter kring att definiera begreppet sexuella gråzoner

5.4. BILAGA 4. PRESENTATION AV INFORMANTER

Nadine är 21 år gammal, studerande och i en relation. Hon identifierar sig som kvinna och demi-sexuell (vilket innebär att det måste finnas en stark emotionell koppling till en person för att attraktion skall kunna uppstå). Hon har endast haft sex med personer med penis. Nadine bor i en mellanstor stad.

Liv är 22 år gammal, för närvarande arbetslös och singel. Hon identifierar sig som kvinna och heterosexuell. Liv är bosatt i en storstad.

Ida är 23 år gammal, arbetande och singel. Hon identifierar sig som kvinna och heterosexuell. Ida är bosatt i en storstad.

Lova är 29 år gammal, arbetande och singel. Hon identifierar sig som kvinna och heterosexuell. Lova bor i en mellanstor stad.

Amira är 33 år gammal, arbetande och särbo. Hon identifierar sig som kvinna och heterosexuell, möjligen binyfiken. Amira bor i en mellanstor stad.

Alice är 36 år gammal, arbetande och sambo. Hon identifierar sig som kvinna och beskriver sin sexuella läggning som "experimentell" men att hon ändå identifierar sig som heterosexuell. Alice är bosatt i en storstad.